

پژوهش‌های حدیثی در دوره جمهوری ترکیه*

بنیامین اُرول**

ترجمه و تحقیق: دکتر علی راد***

چکیده

حدیث‌پژوهی در ترکیه از آغاز دوره جمهوری تا کنون (۱۹۲۴-۲۰۱۰م) با سه دوره متمایز از هم، روندی تدریجی - تکاملی را پشت سر نهاده و امروزه مطالعات علوم و معارف حدیث در دانشگاه‌های الهیات ترکیه به یک رشته علمی و تخصصی تبدیل شده است. بررسی تاریخچه حدیث‌پژوهی در ترکیه، زمینه‌های رشد، آثار، کاستی‌ها و امتیازات پژوهش‌های حدیثی در سده اخیر تاریخ سیاسی حیات ترکیه محور اصلی این مقاله حاضر است که با روشی توصیفی - استنادی به تبیین شاخصه‌های اصلی حدیث‌پژوهی در دوره جمهوری ترکیه پرداخته و آثار برتر حدیثی هر دوره را شناسانده است.

کلید واژه‌ها: ترکیه، جمهوری، حدیث‌پژوهی، ادوار سه‌گانه، آثار، ویژگی‌ها.

درآمد

این نکته بدیهی است که از عهد نبوی تا کنون، سنت در کنار قرآن نزد تمامی مسلمانان به عنوان مصدر دوم برای شناخت دین اسلام، اندیشه، تمدن و فرهنگ مسلمانان بوده است. از این رو، دانشمندان مسلمان اعم از عرب و عجم، اهتمام خاصی به سنت‌پژوهی داشتند و به گواهی تاریخ، تألیفات فراوانی را به زبان‌های گوناگون در طول قرن‌های متمادی نگاشته‌اند. در ترکیه نیز آثار در باره سنت و حدیث بسیار فراوان است. در این مقاله تنها به ارائه فهرستی از پژوهش‌های علمی (دانشگاهی) و غیر آن، در دوره جمهوری بسنده نمودیم. در این مقاله دوره

* اصل مقاله به زبان عربی در نشست علمی «حدیث پژوهی در ترکیه» در تاریخ ۱۳۸۹/۳/۵ با حضور استادان و

محققان علوم حدیث در پژوهشکده علوم و معارف حدیث قم توسط نویسنده مقاله ارائه شد. مترجم، بخش‌هایی از مقاله را با استفاده از مطالب دیگر دکتر ارول تکمیل کرده و همچنین تمامی پانوشته‌ها به همراه متن اصلی آن در مقاله و کتابنامه نیز به اصل مقاله افزوده شده است. در پانوشته‌ها مقصود از Doktora رساله دکتری، Ogretim Uyeligi Tezi رساله ارائه شده برای عضویت در هیئت علمی، Profesorkluk Takdim Tezi: مقاله برای ارتقا به رتبه استادی و Docentlik Tezi مقاله برای ارتقا به رتبه استادیاری است.

** استادیار دانشکده الهیات دانشگاه انکارا ترکیه.

*** عضو هیئت علمی دانشکده علوم حدیث قم.

جمهوریت ترکیه را به سه بخش زمانی ذیل تقسیم کردیم:

دوره اول (۱۹۲۴ - ۱۹۴۹م)

دوره اول با افتتاح دانشکده الهیات در دار الفنون استانبول و دانشکده الهیات در دانشگاه آنکارا شروع می‌شود. در همین دوره، مؤسسه علوم اسلامی در دانشکده ادبیات دانشگاه استانبول گشایش یافت. همچنین، مدارسی برای ائمه (جماعت) و خطیبان افتتاح شد، اما در سال تحصیلی ۱۹۳۱ - ۱۹۳۲م، تعطیل شدند. سپس در سال ۱۹۳۳م، دانشکده الهیات دار الفنون استانبول و در سال ۱۹۳۶م، مؤسسه علوم اسلامی تعطیل شد. تا سال ۱۹۴۹م، هیچ مؤسسه آموزش دینی باقی نماند. در این دوره برخی از استادان، کتاب‌هایی را در آموزش گروه‌های خاص منتشر کردند.

دوره دوم (۱۹۴۹-۱۹۸۲م)

این دوره با گشایش (دوباره) دانشکده الهیات در دانشگاه آنکارا شروع گردید و به دنبال آن، دانشکده‌های (الهیات) دیگر در شهرهای مختلف ترکیه افتتاح شد. در فاصله بازگشایی دانشکده‌های الهیات، تالیف برخی از کتاب‌های علمی، همانند رساله‌های دکتری و پژوهش‌های مرتبط با بعضی از مسائل حدیثی آغاز شد؛ موضوع غالب این تألیفات، بررسی برخی از مباحث علوم حدیثی بود که شمارگان آنها به پنجاه بحث می‌رسد. همچنین، در این دوره برخی از کتاب‌های (اسلامی) به زبان ترکی (استانبولی) ترجمه شد.^۱

دوره سوم (۱۹۸۲ - ۲۰۱۰م)

تمایز این دوره، تغییر موسسات عالی علوم اسلامی به دانشکده‌های الهیات است. همچنین دانشکده‌های الهیات جدیدی در شهرهای مختلف در همین دوره افتتاح شدند^۲ که تعداد آنها به بیست و سه دانشکده می‌رسد. به دلیل افزایش آمار دانشکده‌های الهیات، سطح آموزش در آنها نیز بالا رفت و همین امر باعث شد به استادان، نیروی انسانی و منابع علمی در دانشکده‌ها نیاز پیدا شود. تحقیقات علمی در باره علوم اسلامی در دوره سوم فزونی یافت و تعداد رساله‌های دکتری و ارشد نزدیک به هزار عدد رسید. بعد از سال ۱۹۹۰م، با استمرار جریان ترجمه متون

۱. برای نمونه، می‌توان از افتتاح دانشکده‌های الهیات در دانشگاه‌های ذیل یاد کرد: ایسطنبول (۱۹۵۹م)، قونیه (۱۹۶۲م)، قیصری (۱۹۶۵م)، ازمیر (۱۹۶۶م)، ارضروم (۱۹۶۹م) بورصه (۱۹۷۵م)، صامسون (۱۹۷۶م)، یوزقات (۱۹۸۰م)، دانشکده العلوم الإسلامية ارضروم (۱۹۷۱م).

۲. برخی از این ترجمه‌ها عبارت‌اند از: *ریاض الصالحین، نووی؛ التاج الجامع للأصول، علی ناصف؛ بلوغ المرام مع شرحه، صنعانی؛ صحیح مسلم؛ سنن ترمذی؛ زاد المعاد ابن قیم الجوزیه؛* برخی از کتاب‌های ابن تیمیه.

۳. از جمله آنها می‌توان از این‌ها نام برد: اورفا (۱۹۸۷م)؛ ایسطنبول، سیواس، ملطیه (۱۹۹۲م)؛ ووان، ریزه، جوروم، دیاربکر، ازنه، اسپرطه، آدابازاری (۱۹۹۳م)، آلازیغ (۱۹۹۴م)، شاناق قلعه، اسکی شهیر (۱۹۹۵م)، قهرمان مرعش (۱۹۹۶م).

به زبان ترکی^۴، پژوهش‌گران ترک به تالیف آثار و ارائه دیدگاه‌های علمی پرداختند که در نوع خود به نوآوری در روش پژوهش متمایز بودند. شاخصه روش جدید، جمع دانش قدیم و جدید مطابق با نیازهای نوآمد، بدون تقلید و کج‌روی بود. ترجمه برخی از این آثار به عربی و زبان‌های دیگر می‌تواند برای پژوهش‌گران و علاقه‌مندان به علوم اسلامی مفید باشد. اینک پنج‌گونه از پژوهش‌های حدیثی را به ترتیب زمان تالیف‌شان در دوره اول پیام‌آباد می‌کنیم و به دنبال آن، پژوهش‌های دوره دوم و سوم را بر اساس زمان تالیف و طبقه‌بندی موضوعی آنها معرفی می‌کنیم.

پژوهش‌های حدیثی دوره نخست

- تاریخ الحدیث، إسماعیل حقی إزمیرلی، ط. إصطنبول - ۱۹۲۴م.
 - الروایات الدینیة و غیر الدینیة، ذاکر قدری أوغان، إصطنبول، ۱۹۲۶م، (مجلة کلیة الإلهیات دار الفنون، العدد الأول، ص ۱۳۲ - ۲۱۰)، (ط. صامصون، ۲۰۰۰م، به کوشش عثمان کونر).
 - صحه الأحادیث الواردة فی کتب الأخلاق و التصوف مناقشات بین إسماعیل حقی إزمیرلی و الشیخ صفوت أفندی، إصطنبول، ۱۹۲۲ - ۱۹۲۷م، (ط. إصطنبول، ۲۰۰۲، بعناية إبراهيم خطیب أوغلو، ۲۳۰ص).
 - مقدمة فی أصول الحدیث، أحمد نعیم، إصطنبول، ۱۹۲۸، ۴۹۸ ص.
 - ترجمه و شرح التجرید الصریح (مختصر صحیح البخاری)، زبیدی، أحمد نعیم وکامل میراث، ط. إصطنبول، ۱۹۲۸ - ۱۹۴۸، ۱۲ مجلد.
 - أقوال نبینا الوجیزة، أحمد حمدی آق سکی، ط. آنکارا، ۱۹۴۵م.
 - ألف حدیث وحدیث، إسماعیل حقی إزمیرلی، إصطنبول، ۱۹۲۸م.
 - لماذا أكثر محمد من الزواج؟ مصطفى صادق وجدانی، ط. إصطنبول، ۱۹۲۸م.
- پژوهش‌های حدیثی دوره دوم و سوم

۴. همانند ترجمه کتاب‌های: مصطفى السباعی، صبحی الصالح، زبیر الصدیقی، یوسف القرضاوی، مصطفى الأعظمی، محمد عوامة، عبدالفتاح أبوغدة، محمد حمید الله، مودودی، و دیگران. همچنین آثار مستشرقانی چون گلدتسیهر، شاخت، وروبسون، وات، جونبول نیز در این دوره ترجمه شدند.

5. Ismail Hakki Izmirli• Tarih - i Hadis• Istanbul - 1924• 480 pp.
6. Zakir Kadri Ugan• Dini ve Gayr - i Dini Rivayetler• Darul - Funun I.F. Dergisi• I. 132 - 210• Istanbul - 1926. (nesr• Osman Guner• Samsun - 2000)
7. Ismail Hakki Izmirli - Seyh Saffet Efendi• Ahlak ve Tasavvuf Kitaplarındaki Hadislerin Sihhati• Istanbul - 1922 - 1927• nesr: Ibrahim Hatiboglu• Darulhadis yay. 230 s.
8. Ahmet Naim• Mukaddime• DIB Yay. Istanbul - 1928 - 1948
9. Ahmet Naim• Kamil Miras• Sahih - i Buhari Muhtasari Tecrid - i Sarih Tercumesi ve Serhi• DIB Yay. Istanbul - 1928 - 1948 I - XII.
10. Ahmet Hamdi Akseki• Peygamberimizin Vecizeleri• Ankara - 1945.
11. Ismail Hakki Izmirli• Bin Bir Hadis• Istanbul - 1926.
12. Mustafa Sadik Vicdani• Hz. Muhammed Nicin Cok Evlendi Istanbul - 1928.

حجیت و جایگاه سنت

- حجیة خبر الواحد فی الاعتقاد والتشريع، علی عثمان قوج قوزو، قونیا - ۱۹۶۸م، ط. آنکارا - ۱۹۸۸م، ۲۸۴ص^۳.
- الشبهات حول الحديث و إنكاره فی القرون الأولى الهجرية، کامل جاقین، آنکارا - ۱۹۹۰م، ط. آنکارا - ۱۹۹۸م، ۱۳۹ص^۴.
- أثر الحديث فی فهم القرآن، نهات خطیب أوغلو، آنکارا - ۱۹۹۴م، ط. آنکارا - ۱۹۹۹م، ۴۴۴ص^۵.
- وعی السنة، بشیر اسلام أوغلو، ط. إصطنبول، ۱۹۹۴م، ۱۲ص^۶.
- تکامل السنة والقرآن، نجاتی قارا، ط. أرضروم، ۱۹۹۵م، ۳۱۹ص^۷.
- السنة من حیث موازنة الوحي والعقل، محمد أرطوغان، ط. إصطنبول، ۱۹۹۵م، ۳۱۶ص^۸.
- فهم السنة عند أهل الحديث من جانب فکر التجديد فی الإسلام، إبراهیم خطیب أوغلو، إصطنبول - ۱۹۹۶م، ۴۱۸ص^۹.
- السنة فی الفكر الإسلامی، محمد خیری قیرباش أوغلو، ط. آنکارا - ۱۹۹۶م، ۴۲۴ص^{۱۰}.
- مکانة الحديث والسنة فی الإسلام، کامل جاقین، ط. آنکارا - ۱۹۹۷م، ۱۰۰ص^{۱۱}.
- المصدران الأساسیان فی الإسلام: الكتاب والسنة، م. عاصم کوکسال، ط. آنکارا - ۱۹۹۴م، ۳۱۴ص^{۱۲}.
- أثر الحديث فی إثبات العقائد، محمد بیلماز، إصبارطة^{۱۳}.
- الأحادیث التي احتج بها أهل السنة والشيعة فی نظرية الإمامة، عبدالله أونالان، أورفا - ۱۹۹۸. ^{۱۴}
- اعتصام الصحابة بالسنة وتعاملهم معها، آینور أورال آر، إصطنبول،

13. Ali Osman Kockuzu, Rivayet Ilimlerinde Haber - i Vahidlerin Itikad ve Tesri' Yonlerden Degeri, Ankara - 1988, DIBYay. 284 s.
14. Kamil Cakin, İlk Hicri Asirlarda Hadis Etrafindaki Supheler ve Hadis Inkarciligi, Ank.U.S.B.E., Ankara - 1990, baski; Hadis Inkarcilari, Ankara - 1998, 319s, Doktora.
15. M. Nihat Hatipoglu, Kur'an'in Dogru Anlasilmasinda Hadislerin Onemi, Ankara - 1994, baski; Ank - 1999, 444 s., Taha y. Doktora.
16. Besir Islamoglu, Sunnet Bilinci, Istanbul - 1994, Denge yay. 112 s.
17. Necati Kara, Kur'an - Sunnet Butunlugu, Erzurum - 1995, Ihtar yay. 319 s.
18. Mehmet Erdogan, Akil - Vahy Dengesi Acisindan Sunnet, Istanbul - 1995, M.U.I.F.Y. 316s.
19. Ibrahim Hatipoglu, Islam'da Yenilenme Dusuncesi Acisindan Modernistlerin Sunnet Anlayisi, Istanbul - 1996, IV+418s, Doktora.
20. M. Hayri Kirbasoglu, Islam Dusuncesinde Sunnet, Ankara - 1996, 424 s.
21. Kamil Cakin, Islam'da Hadis ve Sunnet'in Yeri, Ankara - 1997, Seba yay. 100 s.
22. M. Asim Koksall, Islam'da Iki Ana Kaynak: Kitap ve Sunnet, Ankara - 1994 TDVYay 314s.
23. Mehmet Yilmaz, Inanc Esaslarinin Tespitinde Hadislerin Rolu, Isparta, Doktora.
24. Abdullah Unalan, Ehl - i Sunnet ve Sia'nin Imamette Dayandigi Hadisler, Sanliurfa - 1998, Doktora.

۱۹۹۸م، ط. إصطنبول - ۲۰۰۰.

- أثر السنة فى بناء المجتمع الإسلامى، حیاتى بیماز، إصطنبول - ۱۹۹۹م.^{۲۶}
- السنة، محمد الحى، أحمد كلش، ط. إصطنبول - ۲۰۰۳م، ۱۸۸ ص.^{۲۷}

تاریخ حدیث

- تدوین الحدیث و کتابته، طلعت قوج بیغیت، أنکارا - ۱۹۵۷م، ۱۳۰ ص.^{۲۸}
- روایة الصحابة للحدیث تحملهم وأداؤهم له، نوزات عاشق، أرضروم - ۱۹۷۶م، ط. إزمیر - ۱۹۸۱م، ۳۳۴ ص.^{۲۹}

- تاریخ الحدیث، طلعت قوج بیغیت، ط. أنکارا، ۱۹۷۷م، ۲۹۵ ص.^{۳۰}
- تاریخ الحدیث، إبراهيم بیرقدار، أرضروم - ۱۹۹۲م، ۱۷۵ ص.^{۳۱}
- تاریخ الحدیث وأصوله، سلمان باشاران و محمدعلى سونمز، بورصة، ۱۹۹۳م، ۱۹۶ ص.^{۳۲}

- تکاثر الأحادیث وعددها من حيث منهج الحدیث، مصطفى قاراطاش، إصطنبول - ۱۹۹۸م، ۳۵۰ ص.^{۳۳}
- نظرة جديدة إلى منشأ الحدیث وتاریخه وتطوره، یاووز أونال، ط. صامسون - ۲۰۰۱م، ۳۶۲ ص.^{۳۴}

علوم حدیث

- تدقیقات لبعض مشكلات علم الحدیث، طیب أوكیچ، إصطنبول، ۱۹۵۹م، ۲۵۲ ص.^{۳۵}

- مذكرات لدرس الحدیث، طیب أوكیچ، ط. أنکارا - ۱۹۶۵م، ۶۳ ص.^{۳۶}
- علم مختلف الحدیث وطرق حلها، إسماعیل لطفى جاقان، أرضروم، ۱۹۸۲م، ط. إصطنبول، ۱۹۸۲م، ۲۶۳ ص.^{۳۷}
- الناسخ والمنسوخ فى الحدیث، على عثمان قوج قوزو، أرضروم، ۱۹۷۶م، ط.

25. Aynur Uraler* Sahabe Uygulamasi Olarak Sunnete Baglilik* Istanbul - 1998* 376s* Doktora*
26. Hayati Yilmaz* Toplumun Islami Yapilanmasinda Sunnet* M.U.S.B.E.* Istanbul - 1999* Doktora*
27. Ahmet Keles* Sunnet: Yasayan Muhammed* Istanbul - 2003* Insan yay. 188s.
28. Talat Kocyigit* Hadislerin Toplanmasi ve Yazı ile Tespiti* Ankara - 1957* 130s* Doktora*
29. Nevzat Asik* Sahabenin Hadis Tahammul ve Nakil Faaliyetleri* Erzurum - 1976* baski: Sahabe ve Hadis Rivayeti* Izmir - 1981* 334 s. Doktora*
30. Talat Kocyigit* Hadis Tarihi* Ankara - 1977* 295 s.
31. Ibrahim Bayraktar* Hadis Tarihi* Erzurum - 1992* 175s.
32. Selman Basaran* M. Ali Sonmez* Hadis Tarihi ve Usulu* Bursa - 1993* 196 s.
33. Mustafa Karatas* Rivayet Teknigi Acisindan Hadislerin Artmasi ve Sayisi* Istanbul - 1998* 350s* Doktora*
34. Yavuz Unal* Hadisin Dogus ve Gelism Tarihine Yeniden Bakis* Samsun - 2001* Etud yay. 362s.
35. Tayyib Okic* Bazi Hadis Meseleleri Uzerine Tetkikler* Istanbul - 1959* 252 s.
36. Tayyib Okic* Hadis Ders Notlari* Ankara - 1965* 193 s.
37. I. Lutfi Cakan Hadislerde Gorulen Ihtilaflar ve Cozum Yollari (Muhtelifu'l - Hadis Ilmi) * Erzurum - 1982* baski: Istanbul - 1982* 263 s. Doktora*

إصطنبول - ۱۹۸۵م، ۳۷۶ ص. ۳۸

- علم أسباب ورود الحديث ومكانته وأهميته في التشريع الإسلامي، رمضان أبوالملي، أنکارا - ۱۹۷۹م، ۲۶۵ ص. ۳۹

- الحديث بحاوره الأساسية، إسماعيل لطفى جاقان، ط. إصطنبول - ۱۹۸۳م، ۲۴۳ ص. ۴۰

- علوم الحديث وتاريخه، على عثمان قوج قوزو، إصطنبول - ۱۹۸۳م، ۴۸۰ ص. ۴۱

- الحديث: تاريخه وأصوله وعلومه، على يارديم، ط. إزمير - ۱۹۸۴م، ۳۶۹ ص. ۴۲

- علوم الحديث ومصادرها، كمال صاندقجي، صامسون - ۱۹۹۳م. ۴۳

- بحوث في علوم الحديث، صلاح الدين بولات، إصطنبول - ۱۹۹۷م، ۳۲۰ ص. ۴۴

- التعارض بين الآيات القرآنية والأحاديث وطرق حلها، مجدات أولوجام، إصطنبول. ۴۵

- علم علل الحديث مشكل الحديث، آيخان تكينش، إصطنبول - ۱۹۹۷، ط. مشكلة فهم الأحاديث، إصطنبول - ۲۰۰۲م، ۲۴۸ ص. ۴۶

- علم غريب الحديث وأدبه، وكتاب "المجرد في غريب الحديث"، لعبداللطيف البغدادي وقيمتة العلمية، آدم دولك، قيصري. ۴۷

- نشأة علم غريب الحديث وكتاب "المفهم لشرح غريب صحيح مسلم" لعبدالغافر بن إسماعيل، عبدالقادر بالاببيق، إزمير - ۱۹۹۷م، ۲۸۴ ص. ۴۸

أصول الحديث ومصطلحاته

- بعض مسائل أصول التفسير والحديث، طيب أوكيج، ط. إصطنبول - ۱۹۹۵م، ۲۵۳ ص. ۴۹

38. Ali Osman Kockuzu, Hadiste Nasih Mensuh Meselesi, Erzurum - 1977, baski: Istanbul - 1985, 364s. Doktora

39. Ramazan Ayvalli, Esbab - u Vurudi'l - Hadis ve Bunun Islam Tesriindeki Yeri ve Onemi, Ankara, 1979, 265s, Doktora

40. I. Lutfi Cakan, Anahatlariyla Hadis, Istanbul - 1983, Ensar Nesriyat, 240 s.

41. A. Osman Kockuzu, Hadis Ilimleri ve Hadis Tarihi, Istanbul - 1983, Dergah yay. 480s.

42. Ali Yardim, Hadis I - II, Izmir - 1984, DEUYay. 205+164s.

43. Kemal Sandikci, Hadis Ilimleri ve Kaynaklari, Samsun - 1993, 304 s.

44. Selahattin Polat, Hadis Arastirmalari, Istanbul - 1997, İnsan yay. 320 s.

45. Mujdat Ulucam, Kur'an Ayetleri ve Hadisler Arasinda Gorulen Tearuz ve Cozum Yollari, Istanbul, 1997, 454s, Doktora

46. Ayhan Tekines, Ilelu'l - Hadis (Muskilu'l - Hadis) Ilmi, Hadisleri Anlama Problemi Istanbul - 1997, baski: Istanbul - 2002, 348 s., Kaynak y., Doktora

47. Adem Dolek, Garibu'l - Hadis Edebiyatı Abdullahif el - Bagdadi'nin "el - Mucered fi Garibi'l - Hadis" Adli Eserini Incelenmesi ve Degerlendirilmesi, Kayseri, Doktora

48. Abdulkadir Palabiyik, Garibu'l - Hadis Nev'inin Dogusu ve Abdulgafir b. Ismail'in "el - Mufhim li Serhi Garibi Sahih - i Muslim" Adli Eseri, Izmir - 1997, 284s. Doktora

49. Tayyib Okic, Tefsir ve Hadis Usulunun Bazi Meseleleri, (baski: Istanbul - 1995, Nun yay. 253 s.

- أصول الحديث، خير الدين قرامان، ط. إصطنبول - ١٩٦٥م، ١٨٥ ص.٥٠
- أصول الحديث، طلعت قوج بيغييت، ط. أنكارا - ١٩٦٧م، ١٧١ ص.٥١
- مصطلحات الحديث، طلعت قوج بيغييت، ط. أنكارا - ١٩٨٠م، ٥٠٨ ص.٥٢
- رواية أهل البدع للحديث، محمد شمشك، أنكارا - ١٩٨٢م، ١٢٨ ص.٥٣
- الأحاديث المرسله والاحتجاج بها، صلاح الدين بولاظ، أرضروم - ١٩٨١م، ط. أنكارا - ١٩٨٥م، ص ١٥٥٥
- معجم مصطلحات الحديث، عبدالله آيدينلى، ط. إصطنبول - ١٩٨٧م، ١٩٧ ص.٥٥
- أصول الحديث وتاريخه، إبراهيم جانان، ط. أنكارا - ١٩٨٨م.٥٦
- أصول الحديث، إسماعيل لطفى جاقان، ط. إصطنبول - ١٩٩١م، ١٦٨ ص.٥٧
- أصول الحديث، أحمد دميرجى، قيصرى - ١٩٩٢م، ٢٤٦ ص.٥٨
- معجم مصطلحات الحديث الموسوعية، مجتبى أوغور، ط. أنكارا - ١٩٩٢م، ٤٦٨ ص.٥٩
- نشأة مصطلحات الحديث وتطورها فى القرون الثلاثة الأولى، أحمد يوجل، إصطنبول - ١٩٩٤م، ٢٠٤ ص.٦٠
- الرؤيا ورواية الحديث، طلعت صاقالى، إسبارطة - ١٩٩٤م، ١٠٨ ص.٦١
- دفاع عن السنة وأصول الحديث، محمود طوبطاش، ط. إصطنبول.٦٢
- مصطلحات السنة والبدعة وما بينهما، على جليك، ط. إصطنبول - ١٩٩٧م، ١٧٦ ص.٦٣
- أصول الحديث فى القرن الثانى وموقف الإمام محمد الشيبانى منه، محمد أوز شنل، إصطنبول - ١٩٩٩م.٦٤
- مصطلح السنة فى القرون الثلاثة الأولى، أحمد أويار، قيصرى - ١٩٩٩م.٦٥

50. Hayrettin Karaman, Hadis Usulu, Istanbul - 1965, A. Said matb. 175 s.
51. Talat Kocyigit, Hadis Usulu, Ankara - 1967, AUIFYay. 171s.
52. Talat Kocyigit, Hadis Istilahlari, Ankara - 1980, 508 s. AUIFYay.
53. Mehmet Simsek, Bid'at Ehlinin Hadis Rivayeti, Ankara - 1982, 128 s. Docentlik tezi.
54. Selahaddin Polat, Mursel Hadisler ve Delil Olma Yonunden Degeri, Erzurum - 1981, baski: Ankara - 1985, 155s., Doktora.
55. Abdullah Aydinli, Hadis Istilahlari Sozlugu, Istanbul - 1987, 197 s.
56. Ibrahim Canan, Hadis Usulu ve Tarihi, Ankara - 1988, Akcag yay.
57. I. Lutfi Cakan, Hadis Usulu, Istanbul - 1991, MUIFYay. 168 s.
58. Ahmet Demirci, Hadis Usulu, Kayseri - 1992, 246 s.
59. Mucteba Ugur, Ansiklopedik Hadis Terimleri Sozlugu, Ankara - 1992, TDV yay. 468 s.
60. Ahmet Yucel, Hadis Istilahlarinin Dogusu ve Gelisimi (Hicri Ilk ucuncu Asir) M.U.S.B.E., Istanbul, 1994, 204, Doktora.
61. Talat Sakalli, Ruya ve Hadis Rivayeti, Isparta - 1994, 108 s.
62. Mahmut Toptas, Sunnet Savunmasi ve Hadis Usulu, Istanbul - Cantas yay.
63. Ali Celik, Kavram ve Mahiyet Olarak Sunnet ve Bid'at, Istanbul - 1997, Beyan yay. 176s.
64. Mehmet Ozsenel, Hicri II. Asirda Hadis Usulu ve Imam Muhammed'in Usuldeki Yeri, Istanbul - 1999, Doktora.
65. Ahmet Uyar, Hicri Ilk Uc Asirda Sunnet Anlayisi, Kayseri - 1999, Doktora.

- التصحيح في الحديث والحديث الصحيح، عبدالقادر سنل، إصطنبول^{٦٦}
- رواية الحديث بالمعنى، حكمت آتان، إصطنبول - ٢٠٠٠م.^{٦٧}
- منهج الحديث في الفكر الإسلامي، محمد خيرى قيرباش أوغلو، ط. أنكارا - ٢٠٠٠م، ٣٧٦ ص.^{٦٨}
- البديل لمنهج الحديث، محمد خيرى قيرباش أوغلو، ط. أنكارا - ٢٠٠٢م، ٣٣١ ص.^{٦٩}
- اصول الحديث عند الشيعة، عبدالله أون آلان.
- مصادر الحديث**
- حوث في مصادر البخارى، فؤاد سزكين، إصطنبول، ط. أنكارا - ١٩٥٦م، ٤٠٦ ص.^{٧٠}
- دراسة علمية لكتاب "الكافي" من حيث نقد الحديث، م. جمال صوفو أوغلو، أنكارا - ١٩٨٢م، ١٤٤ ص.^{٧١}
- أدب الحديث، أنواعه وخصائصه وأصول الاستفادة منه، إسماعيل لطفى جاقان، ط. إصطنبول - ١٩٨٥م، ٢٨٧ ص.^{٧٢}
- نشأة الببليوغرافيا الحديثية وتطورها، زكريا كولر، قونيا - ١٩٨٩م، ١٠٣ ص. (من القرن الخامس إلى القرن الثامن).^{٧٣}
- الببليوغرافيا الحديثية وتطورها، (من القرن الحادى عشر إلى الرابع عشر)، محمود يشيل، قونيا - ١٩٩٠م، ٢٢٤ ص.^{٧٤}
- إنشاء كتاب "المصنف" لسعيد بن منصور من جديد، على آقپوز، إصطنبول - ١٩٩١م، ٢٣١ ص.^{٧٥}
- تأليفات على صحيح البخارى، كمال صاندقجى، ط. أنكارا - ١٩٩١م، ١٨٩ ص.^{٧٦}
- الأجزاء الحديثية في مكاتب إصطنبول، فاروق قوجاق، إصطنبول - ١٩٩٥م، ٣٨٩ ص.^{٧٧}

66. Abdulkadir Senel, Hadiste Tashih ve Sahih Hadis, Istanbul, Doktora.

67. Hikmet Atan, Mana Ile Hadis Rivayeti, Istanbul - 2000, Doktora.

68. M. Hayri Kirbasoglu, Islam Dusuncesinde Hadis Metodolojisi, Ankara - 2000, Ankara Okulu yay. 376 s.

69. M. Hayri Kirbasoglu, Alternatif Hadis Metodolojisi, Ankara - 2002, Kitabiyat yay. 431s.

70. Fuad Sezgin, Buhari'nin Kaynaklari Hakkinda Arastirmalar, Ankara - 1956, 406.

71. M. Cemal Sofuoglu, Hadis Tenkiti Yonunden "el - Kafi" Uzerine Bir Deneme, Ankara - 1982, 144s. Docentlik Tezi.

72. I. Lutfi Cakan, Hadis Edebiyati, Cesitleri, Ozellikleri, Faydalanma Usulleri, Istanbul - 1985, 287 s. MUIFYay.

73. Zekeriya Guler, Hadis Bibliyografyasi Dogus ve Gelisimi (H.V - VIII / M.XI - XIII) Konya - 1989, 103s, Doktora Semineri.

74. Mahmut Yesil, Hadis Bibliyografyasi ve Gelisimi (H.1101 - 1411 / M.1689 - 1990) Konya - 1990, 124s, Doktora Semineri.

75. Ali Akyuz, Said b. Mansur'un Musannef'inin Yeniden Insasi, Istanbul - 1991, 87+144, Doktora.

76. Kemal Sandikci, Sahih - i Buhari Uzerine Yapilan Calismalar, Ankara - 1991, DIBYay. 189 s.

77. Faruk Kocak, Istanbul Kutuphanelerindeki Hadis Cuzleri, Istanbul - 1995, 389s, Doktora.

- علوم الحدیث وأدبه، مجتبیٰ أوغور، ط. أنکارا - ۱۹۹۶م، ۳۹۴ ص. ۷۸.
- صحیح ابن خزیمه ومقارنته مع صحیح ابن حبان، مصطفىٰ إشیق، قیصری -
۱۹۹۷م، ۲۳۹ ص. ۷۹.
- بحوث فی مصادر الحدیث، إبراهيم بیرقدار، أرضروم - ۲۰۰۰م، ۲۰۰ ص. ۸۰.

علم رجال وجرح وتعديل

- رجال الحدیث، علی أوزک، ط. إصطنبول - ۱۹۶۷م، ۲۶۹ ص. ۸۱.
- نقد الرجال فی علم الحدیث، أمين عاشق قوطلو، ط. إصطنبول - ۱۹۹۲م،
۱۹۱ ص. ۸۲.
- ابن حبان ومنهجه فی الجرح والتعديل، محمد علی سونمز، ط.
إصطنبول، ۱۵۰ ص. ۸۳.
- كتب الرجال فی علم الحدیث وقيمتها العلمية، محمد أرنا، قونيا. ۸۴.
- البحوث المتعلقة بمصطلحات نقد الرجال فی علم الحدیث، أحمد یوجل، ط.
إصطنبول - ۱۹۹۸م، ۲۲۷ ص. ۸۵.

محدثان و آثارشان

- القاضي عياض و"بغية الرائد فيما في حديث أم زرع من القوائد"،
ياشار قاندمير، إصطنبول - ۱۹۷۷م، (كلية الآداب)، ۳۷۶ ص. ۸۶.
- ابن حزم ومنهجه فی الحدیث، سلمان باشاران، أنکارا - ۱۹۷۷م، ۲۳۱ ص. ۸۷.
- ابن الجوزي ومكانته فی علم الحدیث، نورالدين بوياجيلار، أنکارا - ۱۹۷۸م،
۱۴۷ ص. ۸۸.
- عبد بن حميد و مسنده المنتخب، كمال الدين أوزدمير، أرضروم - ۱۹۸۰م،
۱۲۵ ص. ۸۹.
- الحكيم الترمذي و"كتاب الأمثال من الكتاب والسنة"، صلاح الدين ييلماز،

78. Mucteba Ugur, Hadis Ilimleri ve Hadis Edebiyati, Ankara - 1996, TDV Yay., 394 s.
79. Mustafa Isik, Ibn Huzeyme'nin Sahih'i ve Ibn Hibban'in Sahih'i İle Mukayesesi, Kayseri - 1997,
239s, Doktora.
80. Ibrahim Bayraktar, Hadis Kaynaklari Uzerine Arastirmalar, Erzurum - 2001, EKEV yay. 200 s.
81. Ali Ozek, Hadis Ricali, Istanbul - 1967, Fetih matb. 269 s.
82. Emin Asikkutlu, Hadiste Rical Tenkidi (Cerh ve Ta'dil Ilmi), Istanbul - 1992, 191s, Doktora.
83. M. Ali Sonmez, Ibn Hibban ve Cerh - Ta'dil Metodu, Istanbul. Umran yay. 150 s.
84. Mehmet Eren, Hadis Ilminde Rical Kitaplari ve Ilmi Degeri, Konya, Doktora.
85. Ahmet Yucel, Hadis Ilminde Tenkid Terimleri Ile Ilgili Calismalar, Istanbul - 1998, 227s.
MUİFV Yay.
86. Yasar Kandemir, Kadi Iyaz ve "Bugyetu'r - Râid fimâ fi Hadisi Ummu Zerr Mine'l - Fevâid",
Istanbul. Univ. Ed. Fak. Istanbul - 1977, Arapca, Doktora.
87. Selman Basaran, Ibn Hazm ve Hadisteki Metodu, Ankara - 1977, 231s, Doktora.
88. Nurettin Boyacilar, Ibnu'l - Cevzi'nin Hadisteki Yeri ve Metodu, Ankara - 1978, 147s, Doktora.
89. Kemalettin Ozdemir, Abd b. Humeyd ve Muntehab Musnedi, Erzurum - 1980, 125s, Doktora.

- أرضروم - ۱۹۸۰م، ۲۵۶ص.^{۹۰}
- القاضی عیاض حیاته وآثاره ومنهجه فی الشرح، عاکف کوتن، بورصة، ۱۹۸۳م، ۱۱۵ص.^{۹۱}
- الإمام البخاری، حسین ک. أجه، ط. إصطنبول - ۱۹۸۴م، ۱۴۰ص.^{۹۲}
- الإمام البخاری، مجتبی أوغور، ط. أنکارا - ۱۹۸۹م، ۱۱۰ص.^{۹۳}
- ابن الجوزی وکتابه "أحكام النساء"، ندیم أورخان، إصطنبول - ۱۹۸۹م، ۱۰۰ص.^{۹۴}
- مکانة النساء فی علم الحدیث، نصر الدین بول ألی، إصطنبول - ۱۹۹۱م، ۲۷۳ص.^{۹۵}
- عبدالله بن المبارک محدثاً وحیاته وآثاره ومسنده، راشد کوجوک، إصطنبول - ۱۹۹۲م، ط. إصطنبول - ۱۹۹۲م، ۲۱۹ص.^{۹۶}
- أبو نعیم الاصفهانی ومکانته فی علم الحدیث، یوسف ضیاء کسکین، أنکارا - ۱۹۹۵م، ط. إصطنبول - ۲۰۰۳م، ۲۴۰ص.^{۹۷}
- البیهقی وتحقیق کتابه "الدعوات الکبیر"، ولی آتماجا، أورفا - ۱۹۹۷م.^{۹۸}
- فهم أحمد بن حنبل للحدیث ومسنده، عارف آلقان، أنکارا - ۱۹۹۷م، ۱۹۷ص.^{۹۹}
- مکانة محمد بن الحسن الشیبانی فی ثقافة الحدیث، سامی شاهین، أنکارا - ۱۹۹۸م.^{۱۰۰}
- الحمیدی ومسنده، عبدالقادر أوکین، قیصری - ۱۹۹۸م، ۲۰۹ص.^{۱۰۱}
- مکانة القرطبی فی علم الحدیث، عارف کزر، أنکارا - ۱۹۹۹م، ۲۵۴ص.^{۱۰۲}
- مکانة المزی فی علم الحدیث، أرطوغان کویجو، أنکارا - ۱۹۹۹م، ۱۵۶ص.^{۱۰۳}
-
90. Selahaddin Yilmaz, Hakim et - Tirmizi ve "Kitabu'l - Emsal mine'l - Kitab ve's - Sunne", Erzurum - 1980 177+79, Ogr. Uyelig Tezi.
91. Akif Koten, Kadi Iyaz, Hayati, Eserleri, Serh Metodu, Bursa - 1983, 115s, Doktora.
92. Huseyin K. Ece, Buhari, Istanbul - 1984, Beyan y. 140 s.
93. Mucteba Ugur, Buhari, Ankara - 1989, Kultur Bakanligi y. 110 s.
94. Nedim Orhan, Ibnu'l - Cevzi ve "Ahkamu'n - Nisa" Adli Eseri, Istanbul - 1989, 100s.
95. Nusrettin Bolelli, Kadınların Hadis Ilmindeki Yeri (Hicri II - V.Asir), Istanbul - 1991, 374s, Doktora.
96. Rasit Kucuk, Abdullah Ibnu'l Mubarek'in Hayati, Eserleri, Hadisciligi ve Musned'i, Istanbul - 1992, baski: 1997, 144+75 s. Docentlik Tezi.
97. Yusuf Ziya Keskin, Ebu Nuaym el - Isfehâni ve Hadis Ilmindeki Yeri, Ankara - 1995, baski: Istanbul - 2003, 240s, oktora.
98. Veli Atmaca, Ebu Bekr Ahmed b. Huseyn el - Beyhaki ve "Kitabu'd - Davati'l - Kebir"inin Tahkiki, Sanliurfa - 1997, oktora.
99. Ahmet Alkan, Ahmed b. Hanbel'in Hadis Anlayisi ve Musned, Ankara - 1997, 197s. Doktora.
100. Sami Sahin, Muhammed b. Hasan es - Seybani'nin Hadis Kulturundeki Yeri, Ankara - 1998, Doktora.
101. A. Kadir Evgin, Abdullah b. Ez - Zubeyr el - Humeydi ve Musnedi, Kayseri - 1998, 209s, Doktora.
102. Arif Gezer, Kurtubi'nin Hadis Ilmindeki Yeri, Ankara, 1999, 254s, Doktora.
103. Erdogan Koycu, el - Mizzi'nin Hadis Ilmindeki Yeri, Ankara - 1999, 156s, Doktora.

- ابن ابی شیبہ ومصنفه، نهات یاطقین، أرضروم - ۱۹۹۹م. ۱۴
- عبدالرزاق بن همام ومصنفه، مرضا طوق بینار، إزمیر. ۱۵
- ابن کثیر حیاته وآثاره ومكانته فی علم الحدیث، قدیر باکصوی، أورفا. ۱۶
- إسماعیل حقی بورصوی ومكانته فی علم الحدیث، جاسم أوجی، قونیا. ۱۷
- مقایس ابن تیمیة فی کتابه "منهاج السنة لقبول الروایات
وردما، صالح أوزار، أنکارا - ۱۹۹۸م. ۱۸
- الشوکانی محدثا، عادل یاووز، قونیا - ۲۰۰۲م، ۳۲۸ ص. ۱۹
- ماهیة فکر المحدثین، قدیر کورلر، أنکارا - ۲۰۰۲م. ۲۰

حوزه ها و مراکز حدیثی

- الأربعون من الأحادیث فی الأدب التركي الإسلامي، عبدالقادر قاراخان، ط.
أنکارا - ۱۹۷۵م، ۲۰۶ ص. ۲۱
- الحدیث فی الجغرافیا الإسلامية فی القرون الثلاثة الأولى، کمال
صانديقي، أرضروم - ۱۹۸۲، ط. أنکارا - ۱۹۹۱م، ۵۹۸ ص. ۲۲
- المحدثون فی عهد السلجوقيين، نوری طوبال أوغلو، أيزمير - ۱۹۸۴، ط. أنکارا -
۱۹۸۸م، ۲۱۴ ص. ۲۳
- المحدثون فی القرن الرابع الهجري وآثارهم، کمال صانديقي، صامصون -
۱۹۸۶م، ۱۶۵ ص. ۲۴
- المحدثون فی آنطولية فی عهد العثمانيين، صلاح الدين بيلديریم، إصطنبول
- ۱۹۹۴م، ۲۴۰ ص. ۲۵
- التربية فی المدارس العثمانية بما فيها دور الحدیث، أحمد کول، قيصري
- ۱۹۸۹م، ۲۸۹ ص. ۲۶
- دراسات الحدیث فی الهند والباكستان من زمان شاه ولی الله الدهلوی

104. Nihat Yatkin, Ibn Ebi Seybe ve Musannefi, Erzurum - 1999, Doktora.
105. Mirza Tokpinar, Abdurrezzak b. Hemmam ve Musannefi, Izmir, Doktora.
106. Kadir Paksoy, Ibn Kesir'in Hayati, Eserleri ve Hadis Ilmindeki Yeri, Sanliurfa, Doktora.
107. Casim Avcı, Ismail Hakki Bursevi'nin Hadisciligi, Konya, Doktora.
108. Salih Ozer, Ibn Teymiyye'nin "Minhacu's - Sunne" Kapsaminda Rivayetleri Kabul ve Red Kriterleri, Ankara, Doktora.
109. Adil Yavuz, es - Sevkani ve Hadisciligi, Konya - 2002, XXVIII+328+II, Doktora.
110. Kadir Gurler, Ehl - i Hadis'in Dusunce Yapisi, Ankara - 2002, Doktora.
111. Abdulkadir Karahan, Islam Turk Edebiyatında Kirk Hadis, Ankara - 1975, Arslan yay. 206 s.
112. Kemal Sandikci, İlk Uc Asirda Islam Cografiyasinda Hadis, Erzurum - 1982, baski: Ankara - 1991, 598s. Doktora.
113. Nuri Topaloglu, Selcuklu Devri Muhaddisleri, Izmir - 1984, baski: Ankara - 1988, 214s., Doktora.
114. Kemal Sandikci, Hicri IV. Asirda Hadis Calismalari, Muhaddisler ve Eserleri, Samsun - 1986, 165 s.
115. Selahattin Yildirim, Osmanli Donemi Anadolu Muhaddisleri (H.VII - IX), Istanbul - 1994, 240s., Doktora.
116. Ahmet Gul, Osmanli Medreselerinde Egitim ve Ogretim ve Hadisin Rolu, Kayseri - 1989, 289s. Doktora.

إلى يومنا هذا، خالد ظفر الله داوودي، أنكارا ۱۹۹۵م، ۴۰۰ ص، ط. إصطنبول.^{۱۱۷}
 -ثقافة الحديث عند ابن عربي وصفحات تطور علم الحديث في المغرب
 و الأندلس، على وصفى قورط، أنكارا - ۱۹۹۷م، ط. إصطنبول - ۲۰۰۲م، ۷۶۸ص.^{۱۱۸}
 - دار الحديث لمدينة أدرنة في التقليد العلمي العثماني والمدرسون
 فيها، صلاح الدين بيلديريم، إصطنبول - ۲۰۰۲م، ۲۳۲ص.^{۱۱۹}

فهم حديث و سنت

- أحاديث الأحكام، جلال بيلديريم، ط. قونيا - ۱۹۸۶م.^{۱۲۰}
 - فهم السنة، عثمان قارا، ط. إصطنبول - ۱۹۹۳م، ۲۰۰ص.^{۱۲۱}
 - الأحاديث الفقهية والأصول في فهمها، محمد أمين أوز أفشار، أنكارا - ۱۹۹۵م،
 ۴۰۰ص. ط. أنكارا - ۱۹۹۸م.^{۱۲۲}
 - فقه الحديث من جديد: دراسة منهجية في الأحاديث الفقهية، أنكارا،
 ۱۹۸۸م.^{۱۲۳}
 - المشكلة المنهجية في فهم الحديث والسنة وتأويلهما، محمد كورمز،
 أنكارا - ۱۹۹۵م، ط. أنكارا - ۱۹۹۹م.^{۱۲۴}
 - فهم السنة عند الصحابة، بنيامين أرول، أنكارا - ۱۹۹۶م، ط. أنكارا - ۱۹۹۹م،
 ۴۹۴ص.^{۱۲۵}
 - الأبعاد التاريخية للأحاديث، نوزات طارطي، أرضروم - ۲۰۰۱م.^{۱۲۶}

شرح و تأويل حديث

- ترجمة بلوغ المرام وشرحه (۱ - ۴)، أحمد داود أوغلو، ط. إصطنبول - ۱۹۶۶م -
 ۱۹۶۷م.^{۱۲۷}
 - ترجمة صحيح مسلم وشرحه (۱ - ۱۲)، أحمد داود أوغلو، ط. إصطنبول، ۱۹۷۳م،

117. Daudi, Khalid Zaferullah, Sah Veliyyullah ed - Dihleviden Gunumuze Pakistan ve Hindistanda Hadis Calismalari, Ankara, baski: Istanbul - 1995, Insan y. 400s. Doktora.
118. Ali Vasfi Kurt, Magrib ve Enduluste Hadis Ilminin Gelisim Safhalari ve Ibn Arabi'nin Hadis Kulturu, Ankara - 1997, baski: Enduluste Hadis ve Ibn Arabi, Istanbul - 1998, Insan yay. 768s. Doktora.
119. Selahattin Yildirim, Osmanli Ilim Geleneğinde Edirne Darulhadisi ve Muderrisler Istanbul - 2002, Darul - hadis, 232s., Doktora.
120. Celal Yildirim, Ahkam Hadisleri (I - II), Konya - 1986, Uysal Kitabevi.
121. Osman Kara, Sunneti Anlamak, Istanbul - 1993, Ravza yay. 200 s.
122. M. Emin Ozafsar, Fikhi Hadisler ve Degerlendirilmesindeki Esaslar, Ankara - 1995, Doktora, 400s, baski.
123. Hadisi Yeniden Dushunmek: Fikhi Hadisler Baglaminda Bir Inceleme, Ankara - 1998.
124. Mehmet Gormez, Sunnet ve Hadisin Anlasilmasi ve Yorumlanmasinda Metodoloji Sorunu, Ankara - 1995, Doktora.
125. Bunyamin Erul Sahabenin Sunnet Anlayisi, Ankara - 1996, 451s, Doktora.
126. Nevzat Davut, Hadislerin Tarihsel Boyutu, Erzurum - 2001, Doktora.
127. Ahmed Davudoglu, Bulugu'l - Meram Tercemesi ve Serhi, Selamet Yollari, Istanbul - 1966 - 1967, I - IV.

۱۹۸۰. ۱۳۸ -
 - ترجمه سنن ابن ماجه و شرحه (۱ - ۱۰)، ط. حيدر خطيب أو غلو، إصطنبول - ۱۹۸۲. ۱۳۹
 - مكانة العينى فى ثقافة الحديث، طلعت صاقللى، أنكارا - ۱۹۸۷م، ۲۶۳ ص ۱۳۰
 - ترجمه مختصر كتب السنة و شرحه تيسير الوصول لابن الديدبع (۱ - ۱۸)، إبراهيم جانان، ط. أنكارا ۱۹۹۲ - ۱۹۹۸م. ۱۳۱
 - مكانة الخطابى فى علم الحديث و منهجه فى الشرح، صالح قاراجابك، بورصة - ۱۹۹۰م، ط. إصطنبول - ۲۰۰۲م، ۳۰۳ ص ۱۳۲
 - الحقائق بالأحاديث أربعون حديثاً، إسماعيل لطفى جاقان، ط. إصطنبول - ۱۹۹۰م، ۲۷۰ ص ۱۳۳
 - يوسف أفندى زاده عبدالله حلمى و مكانته فى الشرح، أحمد طوبى، إصطنبول - ۱۹۹۱م، ۲۳۰ ص ۱۳۴
 - أبو بكر بن العربى و منهجه فى شرحه "عارضه الأحوذى"، محمد سليم أريق، بورصة. ۱۳۵
 - البغوى و منهجه فى "شرح السنة"، صفوت صانجاقللى، بورصة. ۱۳۶
 - شرح الحديث فى القرون الأربعة الأولى الهجرية، مصطفى جانلى، قيصرى. ۱۳۷
 - المقارنة بين "عمدة القارى" و "فتح البارى" من حيث تحليل المتن، يـاوز كوكـطـاش، إصـطـنـبـول ۱۹۹۹م، ۲۵۱ ص ۱۳۸
 - شرح الحديث التقليدى، أنبیا بيلديريم، ط. إصطنبول - ۲۰۰۱م، ۳۱۵ ص ۱۳۹
 - "قيض البارى" للكشميرى و مكانته بين شروح البخارى المشتهرة، هارون أوزجليق، أرزروم - ۲۰۰۲م. ۱۴۰

128. Ahmed Davudoglu Sahih - i Muslim Tercume ve Serhi Istanbul - 1973 - 1980 Sonmez Nesr. I - XII.
 129. Haydar Hatiboglu Ibn Mace Tercumesi ve Serhi Istanbul - 1982 Kahraman yay. I - X.
 130. Talat Sakalli Ayni'nin Hadis Kulturundeki Yeri Ankara - 1987, 263s Doktora.
 131. Ibrahim Canan Kutub - i Sitte Muhtasari Tercume ve Serhi Ankara - 1988 - 1992. Akcag yay. I - XVIII.
 132. Salih Karacabey Hattabi'nin Hadis Ilmindeki Yeri ve Serh Metodu Bursa - 1990 baski: Istanbul - 2002 Sir yay. 303 s. Doktora.
 133. I. Lutfi Cakan Hadislerle Gercekler (Kirk Hadis) Istanbul - 1990 Erkam yay. 270 s.
 134. Ahmet Tobay Yusuf Efendizade Abdullah Hilmi ve Hadis Serhciligindeki Yeri Istanbul - 1991, 230s Doktora
 135. Mehmet Selim Arik Ebubekir Ibnu'l - Arabi ve "Arizatu'l - Ahvezi"deki Serh Metodu Bursa Doktora
 136. Saffet Sancakli Begavi ve "Serhu's - Sunne"deki Serh Metodu Bursa Doktora
 137. Mustafa Canli Hicri Ilk Dort Asirda Hadis Serhciligi Kayseri Doktora
 138. Yavuz Kotas Metin Tahlili Acisindan "Umdetu'l - Kari" ile "Fethu'l - Bari"nin Mukayesesi Istanbul 1999, 251s Doktora
 139. Enbiya Yildirim Geleneksel Hadis Yorumculugu Istanbul - 2001 Ragbet yay. 315 s.
 140. Harun Ozcelik Kesmiri'nin "Feyzu'l Bari"si ve Buhari'nin Meshur Serhleri Arasindaki Yeri Erzurum - 2002 Doktora

نقد الحدیث

- فكرة النقد الإسلامی ونقد الحدیث، محمد سعید خطیب أوغلو، أنکارا - ۱۹۶۲م، ۹۵ص. ۱۴۱
- علاقة الحدیث بالأحداث السیاسیة والاجتماعیة من وفاة النبی إلى نهاية خلافة الأمویین، محمد سعید خطیب أوغلو، أنکارا - ۱۹۶۷م، ۷۳ص. ۱۴۲
- تقویم بعض أحادیث الفتن فی صحیح البخاری من جانب النقد المتنی، مصطفى أرتک، إصطنبول - ۱۹۹۵م، ۳۲۶ص. ۱۴۳
- النقد المتنی فی الحدیث، أنبیا ییلدیریم، بورصة - ۱۹۹۶م، ۵۰۰ص. ۱۴۴
- مشاکل الحدیث، أنبیا ییلدیریم، ط. إصطنبول - ۱۹۹۶م، ۳۵۲ص. ۱۴۵
- أثر العقل فی تصحیح الأحادیث النبویة وتقییمها، یاووز أونال، صامصون - ۱۹۹۷م، ۲۱۴ص. ۱۴۶
- عرض الأحادیث علی القرآن، أحمد کلش، قیصری - ۱۹۹۷م، ط. إصطنبول - ۱۹۹۸م، ۲۸۰ص. ۱۴۷
- نقد الحدیث وطرق تعیین نسبة الأحادیث إلى النبی، صالح قاراجابک، ط. إصطنبول - ۲۰۰۱م، ۲۷۲ص. ۱۴۸

احادیث موضوع

- الأحادیث الموضوعة، نشأتها وطرق التعرف علیها ونقدها، یاشار قاندمیر، إصطنبول - ۱۹۷۰م، ط. أنکارا - ۱۹۸۰م، ۲۱۵ص. ۱۴۹
- ظهور الأحادیث الموضوعة وعلاقتها بالحوادث الاجتماعیة والسیاسیة، صادق جیهان، أرضروم - ۱۹۷۷م، ط. صامصون - ۱۹۹۷م. ۱۵۰
- الأحادیث المشتهرة علی السنة الناس، سلمان باشاران، بورصة - ۱۹۹۱م،

141. M. Said Hatiboglu, 'Islami Tenkid Zihniyeti', Ank.U.I.F., Ankara - 1962, 95s. Doktora
142. M. Said Hatiboglu, 'Hz. Peygamber'in Vefatından Emevilerin Sonuna Kadar Siyasi - İctimai Hadiselerle Hadis Munasebetleri', Ank.U.I.F., Ankara - 1967, 73 s. Docentlik tezi
143. Mustafa Erturk, 'Metin Tenkidi Acisindan Buhari'deki Bazi Fiten Hadislerinin Degerlendirilmesi', Istanbul - 1995, V+326, Doktora
144. Enbiya Yildirim, 'Hadiste Metin Tenkidi', Bursa, 1996, 500s, Doktora
145. Enbiya Yildirim, 'Hadis Problemleri', Istanbul - 1996, Umran yay. 352 s.
146. Yavuz Unal, 'Rivayetlerin Hz Peygamber'e Aidiyetini Tespit ve Degerlendirmede Aklin Rolu', O.M.U.S.B.E., Samsun - 1997, IX+214. Doktora.
147. Ahmet Keles, 'Hadislerin Kur'an'a Arzi', Kayseri - 1997, baski: Istanbul - 1998, 'Insan yay. 280s. Doktora
148. Salih Karacabey, 'Hadis Tenkidi', 'Hadislerin Hz. Peygamber'e Aidiyetini Belirleme Yollari', Istanbul - 2001, 'Sir yay. 272 s.
149. Yasar Kandemir, 'Mevzu Hadisler, Mensei, Tanima Yollari ve Tenkidi', Istanbul - 1970, baski: Ankara - 1980, 215s. Ogr. Uyelligi tezi
150. Sadik Cihan Uydurma, 'Hadislerin Dogusu', 'Sosyo - Politik Olaylarla Ilgisi', Erzurum - 1977, baski: Samsun - 1997, 221 s. Docentlik tezi

۱۳۹ ص. ۱۵۱

الأحاديث الموضوعة ضد المرأة، مصطفى جليك، إصطنبول - ۱۹۹۵م، ۱۹۲ ص. ۱۵۲
صلة الحديث بالإسرائيليات، أوزجان حيدر، إصطنبول. ۱۵۳

مناقشات محدثان

- المناقشات بين المحدثين والمتكلمين، طلعت قوج بيغييت، أنكارا - ۱۹۶۸م، ط. أنكارا - ۱۹۶۹م، ۲۶۴ ص. بحث أستاذ مساعد. ۱۵۴
- اعتراضات البخاري على أبي حنيفة، حلمى مرت توركمان، أنكارا - ۱۹۷۶م، ۱۰۷ ص. ۱۵۵
- مناقشات بين فقهاء الأحناف ومحدثى الظاهرية وأسباب اختلافهم، زكريا كولر، قونيا - ۱۹۹۲م، ط. أنكارا - ۱۹۹۷م، ۲۳۴ ص. ۱۵۶
- مناقشات بين ابن حجر والعيني، طلعت صاقاللى، أنكارا - ۱۹۹۶م، ۱۴۶ ص. ۱۵۷
- بعض الأحاديث التي احتج بها أهل السنة والشيعه، على عثمان آتش، ط. إصطنبول - ۱۹۹۶م، ۲۲۴ ص. ۱۵۸
- اعتراضات ابن أبي شيبة على أبي حنيفة، عطاء الله جارب، إصطنبول. ۱۵۹
- مناقشات حول الحديث منذ البداية إلى يومنا هذا، صباح الدين بيلديريم، إصطنبول. ۱۶۰
- الخلفيات التاريخية لأيدولوجية الحديث، محمدا مين أوزاقشار، أنكارا، ۱۹۹۹م، ۱۷۵ ص. ۱۶۱

حديث ولغت

- الحديث النبوى من جانب الأدب، إبراهيم بيرقدار، ط. أرضروم - ۱۹۹۲م. ۱۶۲
- التشبيهات والأمثلة فى الأحاديث من جانب الأدب، آدم دولك، ط. أرضروم - ۲۰۰۲م، ۳۶۷ ص. ۱۶۳

-
- 151. Selman Basaran, Halk Dilinde Meshur Hadisler, Bursa - 1991, 139 s.
 - 152. Mustafa Celik, Uydurma Hadislerde Kadin Aleyhtarligi, Istanbul - 1995, Olcu yay. 192 s.
 - 153. Ozcan Hidir, Israiliyat - Hadis Iliskisi, M.U.S.B.E., Istanbul, Doktora
 - 154. Talat Kocyigit, Hadiscilerle Kelamcilar Arasindaki Munakasalar, Ank.U.S.B.E., Ankara - 1968, V+4+264, Docentlik Tezi
 - 155. Hilmi Mertturkmen, Buhari'nin Ebu Hanife'ye Itirazlari, Ankara - 1976, 108s, Doktora
 - 156. Zekeriya Guler, Zahiri Muhaddislerle Hanefi Fakihler Arasindaki Munakasalar ve ihtilaf Sebepleri, Konya, 1992, baski: Ankara - 1997, 234s, Doktora
 - 157. Talat Sakalli, Hadis Tartismalari, Ankara - 1996, 146s.
 - 158. Ali Osman Ates, Ehl - i Sunnet ve Sia 'nin Delil Aldigi Bazi Hadisler, Istanbul - 1996, Beyan y. 224 s.
 - 159. Atallah Carip, Ibn Ebi Seybe'nin Ebu Hanife'ye Itirazlari, Istanbul, Doktora
 - 160. Sabahattin Yildirim, Baslançtan Gunumuze Hadis Tartismalari, Istanbul, Doktora
 - 161. M. Emin Ozafsar, Ideolojik Hadisciligin Tarihi Arkaplani, Ankara - 1999, Ankara Okulu yay. s.
 - 162. Ibrahim Bayraktar, Edebi Yonden Hadis - i Nebevi, Erzurum - 1992.
 - 163. Adem Dolek, Edebi Acidan Hadislerde Tesbih ve Temsiller, Erzurum - 2001, Ekev yay. 367 s.

حدیث و فرهنگ

- أحادیث المثنوی لجلال الدین الرومی، علی یاردمیر، İzmir - 1984، 187s، Doktora، 187ص. ۱۶۴
- العرف والعبادات فی الجاهلیة وأهل الكتاب، و التي قبلته السنة ورفضته منها، علی عثمان آتش، İzmir - 1989، ط. إصطنبول - 1996، 544ص. ۱۶۵
- أثر الحدیث فی الأمثال التریکیة، سلمان باشاران، ط. بورصة - 1991، 151ص. ۱۶۶
- الأحادیث التي تشكل ثقافتنا، نهات دالقین ویونس ماجد، ط. صامصون - 1992، 349ص. ۱۶۷
- علاقة بعض العقائد الشعبية بالأحادیث، علی جلیک، İzmir - 1994، 211ص. ۱۶۸
- المعتقدات الشعبية التي قبلها الإسلام أو ردّها، علی جلیک، ط. إصطنبول، 1995، 350ص. ۱۶۹
- البيئة فی السنة النبویة، یونس ماجد، صامصون - 1997، 182ص. ۱۷۰
- الثقافة الشعبية واللهو علی ما ورد فی الأحادیث، نبی بوز قورط، ط. إصطنبول - 1997، 190ص. ۱۷۱
- العلاقة بین السنة والعرف، أحمد جولاق، أرضروم. ۱۷۲
- الدعوة والإعلام فی السنة، فخری خوشاف، أورفه - 2003م. ۱۷۳

حدیث و تربیت

- التریبة فی السنة النبویة، إبراهیم جانان، أرضروم - 1977، ط. إصطنبول - 1982، 468ص. ۱۷۴
- المحبة فی القرآن والسنة، راشد کوجوک، إصطنبول - 1984، 241ص. ۱۷۵
- مکارم الأخلاق فی الأحادیث، علی أوزک، ط. إصطنبول - 1988، 366ص. ۱۷۶

-
- 164. Ali Yardim, Mesnevî Hadisleri, Izmir - 1984, 187s, Doktora
 - 165. Ali Osman Ates, Sunnetin Kabul ve Reddettiği Cahiliye ve Ehl - i Kitap Orf ve Adetleri, Izmir - 1989, 544s, Doktora
 - 166. Selman Basaran, Hadislerin Turk Atasozlerine Tesiri, Bursa - 1991, Furkan Kit. 151 s.
 - 167. Nihat Dalgin, Yunus Macit, Kulturumuzu Sekillendiren Hadisler, Samsun - 1992, 349s.
 - 168. Ali Celik, Bazi Halk Inanclarinin Hadislerle Munasebeti, Izmir - 1994, 211s, Doktora
 - 169. Ali Celik, Islamin Kabul veya Reddettiği Halk Inanclari, Istanbul - 1995, Beyan yay. 350 s.
 - 170. Yunus Macit, Hz.Peygamber'in Sunnetinde Cevre, Samsun - 1997, XII+182s, Doktora
 - 171. Nebi Bozkurt, Hadiste Folklor - Eglence, Istanbul - 1997, 190 s. MUIFVYay.
 - 172. Ahmet Colak, Sunnet Orf Iliskisi, Erzurum, Doktora.
 - 173. Fahri Hoşaf, Sunnette Propaganda, Şanlıurfa - 2003, Doktora
 - 174. Ibrahim Canan, Peygamberimizin Sunnetinde Terbiye, A.U.İ.İ.F. Erzurum - 1977, baski: Istanbul - 1982, 428s. Docentlik Tezi
 - 175. Rasit Kucuk, Kur'an ve Sunnette Sevgi, Istanbul - 1984, 241s, Doktora
 - 176. Ali Ozek, Hadislerle Ahlaki Davranislar, Istanbul - 1987, Hisar yay. 366 s.

- الزواج في السنة النبوية، عبدالله أوزترك، ط. أنكارا - ١٩٨٨م، ٤٣٠ ص.^{١٧٧}
- كيفية الدعوة الإسلامية وخطب النبي، طلعت قوج بيغيت، ط. أنكارا، ١٩٩٤م، ٣٢٠ ص.^{١٧٨}
- الاعتدال في السنة، محمود قواقلي أوغلو، إصطنبول - ١٩٩٥م، ٢٤٤ ص.^{١٧٩}
- الطاعة في السنة، جمال أغيرمان، إصطنبول - ١٩٩٥م، ٣١٤ ص.^{١٨٠}
- صحة الأحاديث التي يستدل بها في الوعظ، محمود يشيل، قونيا - ١٩٩٦م.^{١٨١}
- الوعظ والقصة في الحديث والقصاص، حسن جيريت، إصطنبول، ١٩٩٧م، ٢١٨ ص.^{١٨٢}
- السماحة النبوية، يوسف ضياء كسكين، إصطنبول - ١٩٩٧م، ١٣٠ ص.^{١٨٣}
- مفهوم الجزاء في السنة، محمد ديلك أورفا.
- طريقة النبي ضد الغلو في العبادة، نوزاد عاشق، إزمير - ٢٠٠٠م، ٩٤ ص.
- حديث وكلام**
- مسألة الرؤية (رؤية الله في القرآن والحديث)، طلعت قوج بيغيت، أنكارا - ١٩٧٤م، ط. أنكارا - ١٩٧٤م، ١٢ ص.^{١٨٤}
- صفات الله عند أصحاب الحديث، محمد خيرى قيرباش أوغلو، أنكارا، ١٩٨٣م، ٤٧١ ص.^{١٨٥}
- تقليد تأليف «كتاب السنة» عند المحدثين، صلاح الدين يوجل، أرضروم.^{١٨٦}
- مكانة الحديث عند متكلمي الماتريدية، حسين قهرامان، بورصة، ط. بورصة - ٢٠٠١م، ٢٢٧ ص.^{١٨٧}
- قيمة الأحاديث الاعتقادية عند مذهب الماتريدية، نوري طوغلو، إصبارطة - ٢٠٠٣م.^{١٨٨}
- حديث ومذاهب اسلامي

177. Abdullah Ozturk, Peygamberimizin Sunnetinde Evlilik, Ankara - 1988, Kilic y. 430 s.

178. Talat Kocyigit, Islami Davetin Mahiyeti ve Hz. Peygamber'in Hutbeleri, Ankara - 1994, 320s.

179. Mahmut Kavaklioglu, Sunnetite Itidal, Istanbul - 1995, 264s, Doktora.

180. Cemal Agirman, Sunnetite Itaat, Istanbul - 1995, 314s, Doktora.

181. Mahmut Yesil, Vaaz Edebiyatinda Kullanilan Hadisler ve Degeri, Konya - 1996, Doktora.

182. Hasan Cirit, Hadiste Vaaz, Kissacilik ve Kussas, Istanbul - 1997, 218s, Doktora.

183. Yusuf Ziya Keskin, Nebvi Hosgoru, Istanbul - 1997, Timas yay. 130 s.

184. Talat Kocyigit, Kur'an ve Hadiste Ru'yet Meselesi, Profesörlük Takdim Tezi Ankara - 1974, 114s.

185. M. Hayri Kirbasoglu, Ashabu'l - Hadis'e Gore Allah'in Sifatları Problemi, Ankara - 1983, 471s, Doktora.

186. Selahattin Yucel, Hadis Literaturunde "Kitabu's - Sunne" Gelenegi, Erzurum, Doktora.

187. Huseyin Kahraman, Maturidi Kelaminda Hadisin Yeri, baski: Maturidilikte Hadis Kulturu, Bursa - 2001, 227s, Doktora.

188. Nuri Tuglu, Maturidi Kalam Ekolu Cercevesinde Kelami Hadislerin Degerlendirilmesi, Isparta - 2003, Doktora.

- فهم الشيعة للحديث، جمال صوفو أوغلو، أنكارا - ۱۹۷۷م، ۱۶۴ ص. ۱۸۹
- فهم الحديث عند أبي حنيفة ومنهج الحديث في مذهبه، إسماعيل حقي أونال، أنكارا - ۱۹۸۹م، ط. أنكارا - ۱۹۹۴م، ۳۰۸ ص. ۱۹۰
- مكانة الإمام الشافعي في ثقافة الحديث، حابل نازلي كول، أنكارا - ۱۹۹۴م، ۲۸۳ ص. ۱۹۱
- مرجعية الحديث عند الإمام مالك، على ضوء نقد الإمامين: الشافعي والشيخاني، على دره، ألمانيا - ۱۹۹۴م، باللغة الألمانية. ۱۹۲
- مفهوم أهل البيت في الأحاديث، يوسف أجيق آل، إصبارطة - ۱۹۹۹م، ۳۱۰ ص. ۱۹۳
- منهج الحديث في أصول فقه الشافعية، حسين كولج، أنكارا - ۲۰۰۳م. ۱۹۴
- فهم الحديث عند المعتزلة، حسين خانصو، أنكارا - ۲۰۰۳م. ۱۹۵

حديث وتصوف

- التصوف في عهد ظهوره وعلاقته بالحديث، عبدالله آيدينلي، أرضروم - ۱۹۸۰م، ط. إصطنبول - ۱۹۸۶م، ۲۴۸ ص. ۱۹۶
- قيمة الأحاديث المتعلقة بالتصوف في كتاب "قوت القلوب"، بلال صاقلان، قونيا - ۱۹۸۰م، ۳۸۴ ص. ۱۹۷
- شروح المتصوفة للحديث وشرح أربعين حديثا للقونوي، كامل ييلماز، إصطنبول - ۱۹۸۹م. ۱۹۸
- شروح المتصوفة للحديث وشرح أربعين حديثا للقونوي، كامل ييلماز، ط. إصطنبول - ۱۹۹۰م، ۱۴۳ - ۱۷۳ ص. ۱۹۹
- مستندات تعاليم الصوفية من الأحاديث النبوية، أحمد ييلديريم، أنكارا -

189. M. Cemal Sofuoglu, Sianin Hadis Anlayisi, Ankara - 1977, 164s, Doktora

190. Ismail Hakki Unal, Ebu Hanife'nin Hadis Anlayisi ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu, Ankara - 1989, baski: Ankara - 1994, 308 s. Doktora

191. Habil Nazligul, Imam Safii'nin Hadis Kulturundeki Yeri, Ankara - 1994, 283s, Doktora

192. Ali Dere, Imam Safii ve Seybani'nin Kritikleri Dogrultusunda Imam Malik'in Hadis Kullanimi, Almanya - 1994, Almanca, Doktora

193. Yusuf Acikel, Hadislerde Ehl - i Beyt, Isparta - 1999, 310s. Doktora

194. Huseyin Gulec, Safi Fikih Usulunde Hadis Metodolojisi, Ankara - 2003, Doktora

195. Huseyin Hansu, Mutezile Mezhebinin Hadis Anlayisi, Ankara - 2003, Doktora

196. Abdullah Aydinli, Dogus Devrinde Tasavvuf ve Hadis, Erzurum - 1980, baski: Istanbul - 1986, 248s, Doktora.

197. Bilal Saklan, Kutu'l - Kulubdaki Tasavvufi Hadislerin Hadis Metodolojisi Acisindan Degeri, Konya - 1989, 374s, Doktora.

198. H. Kamil Yilmaz, Tasavvufi Hadis Serhleri ve Konevi'nin Kirk Hadis Serhi, Istanbul - 1989, Doktora

199. H. Kamil Yilmaz, Tasavvufi Hadis Serhleri ve Konevi'nin Kirk Hadis Serhi, M.U.I.F., Istanbul - 1990, 173+143s, Docentlik Tezi

۱۹۹۶م، ط. آنکارا - ۲۰۰۰م.^{۲۰۰}

- *الحديث فى ثقافة التصوف: الروايات المختلفة فيها فى مصادر التصوف، محيى الدين أويصال، ط. قونيا - ۲۰۰۱م، ۴۷۲ ص.*^{۲۰۱}
- *شرح الحديث عند الصوفية المتقدمة، نجم الدين شكر، قيصرى.*^{۲۰۲}
- *موضوعات التقديس والتفضيل فى السنة وكتب الفضائل، إبراهيم قوظلوأى، إصطنبول.*^{۲۰۳}

پيامبر پڑوهى

- *أحوال نبينا وأفعاله، عبدالله عاطف، ط. إصطنبول - ۱۹۷۳م، ۳۲۸ ص.*^{۲۰۴}
- *سيدنا محمد وحياته، عثمان كسكى أوغلو وعلى حكمت بركى، ط. آنكارا - ۱۹۷۸م، ۳۳ ص.*^{۲۰۵}
- *المخاطب النبوى، أحمد لطفى قازانجى، ط. بورصة - ۱۹۸ ص.*^{۲۰۶}
- *سيدنا محمد على لسان نفسه، ياشار نورى أوزترك، ط. إصطنبول - ۱۹۸۴م، ۳۴۴ ص.*^{۲۰۷}
- *النبوة والأنبياء فى الآيات والأحاديث، محيى الدين باغجه جى، ط. بورصة - ۱۹۸۴م، ۱۸۰ ص.*^{۲۰۸}
- *سيدنا محمد وأحاديثه، عبدالقادر كول بينارلى، ط. إصطنبول - ۱۹۸۵م، ۲۲۰ ص.*^{۲۰۹}
- *حياة النبى التعبدية من حيث علم النفس، حابل شن ترك، إصطنبول - ۱۹۸۵م، ۱۳۷ ص.*^{۲۱۰}
- *شمائل النبى، ابراهيم بيرقدار، أضرورم - ۱۹۸۷م، ۳۳۴ ص.*^{۲۱۱}
- *معجزات نبينا، نامق يازيجى، ط. إصطنبول - ۱۹۸۷م، ۱۴۲ ص.*^{۲۱۲}
- *سيدنا محمد معلما، عبدالله أوزبك، ط. قونيا - ۱۹۸۸م، ۳۰۴ ص.*^{۲۱۳}

200. Ahmet Yildirim, Tasavvufun Temel Ogretilerinin Hadisteki Dayanaklari, Ankara - 1996, baski: Ankara - 2000, Doktora.
201. Muhittin Uysal, Tasavvuf Kulturunde Hadis: Tasavvuf Kaynaklarindaki Tartismali Rivayetler, Konya - 2001, 472s. Yediveren yay. Doktora.
202. Necmettin Seker, Ilk Donem Sufilerinden Hadis Yorumu, Kayseri, Doktora.
203. Ibrahim Kutluay, Sunnete Gore Takdis ve Tafdil Meseleleri ve Fedail Kitaplari, Istanbul, Doktora.
204. Abdullah Atif, Peygamberimizin Hal ve Hareketleri, Istanbul - 1973, A. Said Matb. 328 s.
205. Osman Keskioglu, Ali Himmet Berki, Hz. Muhammed ve Hayati, Ankara - 1978, 430s.
206. A. Lutfi Kazanci, Peygamber Efendimizin Hitabeti, Bursa - 1983, 238s, Doktora.
207. Yasar Nuri Ozturk, Kendi Dilinden Hz. Muhammed, Istanbul - 1984, 344 s.
208. Muhittin Bahceci, Ayet ve Hadislerde Peygamberlik ve Peygamberler, Bursa - 1977, 180s. Doktora.
209. Abdalbaki Golpinarli, Hz. Muhammed ve Hadisleri, Istanbul - 1985, Toker yay. 220 s.
210. Habil Senturk, Psikoloji Acisindan Hz. Peygamber'in Ibadet Hayati, Istanbul - 1985, 138 s.
211. Ibrahim Bayraktar, Hz. Peygamber'in Semaili, Erzurum - 1987, 334s, Doktora.
212. Namik Yazici, Peygamberimizin Mucizeleri, Istanbul - 1987, Ebru yay. 142 s.
213. Abdullah Ozbek, Bir Egitimci Olarak Hz. Muhammed, Konya - 1988, Selam y. 304 s.

- نبینا علی لسان الصحابة، إسماعیل لطفی جاقان، ط. إصطنبول - ۱۹۹۲م، ۱۲۶ ص.^{۲۱۴}
- النبی وحياته العالمية، إبراهيم بيرقدار، ط. أرضروم - ۱۹۹۵م، ۱۹۹ ص.^{۲۱۵}
- يومية النبی، محمد آب آیدین، إصطنبول - ۱۹۹۷م، ۱۳۴ ص.^{۲۱۶}
- النبی المعلم ونظرته الإنسانية، سلجوق جوشقون، أرضروم - ۱۹۹۶م، ۲۵۹ ص.^{۲۱۷}
- شمائل نبینا وأخلاقه وآدابه، حسین آل کول، ط. إصطنبول - ۱۹۹۷م، ۱۳۴ ص.^{۲۱۸}
- شخصية الرسول من حيث علم النفس، سهیلان بیلان، آنکارا - ۱۹۹۸م، ۱۸۱ ص.^{۲۱۹}
- بشرية النبی، ح. موسی باغجی، آنکارا - ۱۹۹۹م، ۴۲۳ ص.^{۲۲۰}
- دلائل النبوة فی الأحادیث، أردینج آحاطلی، إصطنبول - ۱۹۹۹م، ط. النبوة ونبوة محمد، إصطنبول - ۲۰۰۲، ۲۶۶ ص.^{۲۲۱}
- ثلاثة محمدین حقيقة واحدة وتصوران عنه، مصطفى إسلام أوغلو، ط. إصطنبول - ۲۰۰۰م، ۲۹۲ ص.^{۲۲۲}
- محمد ورسالته العالمية، إبراهيم صاریجام، ط. آنکارا - ۲۰۰۱م، ۳۸۶ ص.^{۲۲۳}
- پیامبر و سیاست**
- رسائل الدعوة إلى الإسلام للنبی، عابدين سونمز، آنکارا - ۱۹۸۲م، ط. إصطنبول - ۱۹۸۴م، ۲۰۷ ص.^{۲۲۴}
- منهج الرسول فی الدعوة إلى الإسلام، أحمد أونقال، قونیا - ۱۹۸۴م، ۳۰۷ ص.^{۲۲۵}
- مشورة رسول الله والشورى، عابدين سونمز، إصطنبول - ۱۹۸۴م، ۲۴۰ ص.^{۲۲۶}
- علاقة محمد بالمشرکین، علی قابار، إصطنبول - ۱۹۸۷م، ۲۹۶ ص.^{۲۲۷}

214. I. Lutfi Cakan, Ashabin Dilinden Peygamberimiz, Busra yay. Istanbul. 1992, 126 s.
215. Ibrahim Bayraktar, Hz. Peygamber ve Evrensel Hayati, Erzurum - 1995, Selale y. 199s.
216. Mehmet Apaydin, Hz. Peygamber'in Gunlugu, Istanbul - 1995, İnsan yay. 145 s.
217. Selcuk Coskun, Bir Muallim Olarak Hz. Peygamber'in İnsan Telakkisi, A.U.S.B.E, Erzurum, 1996, 259s, Doktora.
218. Huseyin Algul, Peygamberimizin Semaili, Ahlak ve Adabi, Istanbul - 1997, Nil yay. 134 s.
219. Sehilan Bilen, Psikoloji Acisindan Hz. Peygamberin Sahsiyeti, Ankara - 1998, 181s.
220. H. Musa Bagci, Hz. Peygamber'in Beseri Yonu, Ankara - 1999, 423s. Doktora
221. Erdinc Ahatli, Hadislerle Gore Peygamberlik Delilleri, Istanbul - 1999, Doktora
222. Mustafa Islamoglu, Uc Muhammed (Iki Tasavvur Bir Gercek), Istanbul - 2000, Denge yay. 292 s.
223. Ibrahim Saricam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesaji, Ankara - 2001, 386s.
224. Abidin Sonmez, Hz. Peygamber'in Islam'a Davet Mektuplari, Ankara - 1982, baski: Istanbul - 1984, 207s. Doktora.
225. Ahmet Onkal, Rasulullah'in Islam'a Davet Metodu, Konya - 1984, 307 s.
226. Abidin Sonmez, Sura ve Rasulullah'in Musaveresi, Istanbul - 1984, Inkilap y. 240 s.

- رسول الله وعلاقاته السياسية، عابدين سونمز، إصطنبول - ١٩٨٧م، ٣٠٤ ص. ٢٣٨
 - أصول النبي في الدعوة وأسس الإيمان، فكرت قرامان، أرضروم - ١٩٩٣م. ٢٣٩
 - علاقة رسول الله مع أهل الكتاب في عهد المدينة، عثمان كونر، صامسون - ١٩٩٥م، ط. أنكارا - ١٩٩٧م، ٣٥٧ ص. ٢٣٠
 - صحة الأحاديث المتعلقة بإدارة الدولة، هارون رشيد دمير آل، قونيا. ٢٣١
 - مفهوم النفاق في الأحاديث وسياسة النبي ضد المنافقين، عبدالله بيلديز، قيصري، ط. النبي وأعداؤه المخفيون: المنافقون، إصطنبول - ٢٠٠٠م، ٢٧٥ ص. ٢٣٢
 - حكم اتباع اليهود والنصارى في الأحاديث، مرضا طوق بينار، إصطنبول - ٢٠٠٣م، ١٥٥ ص. ٢٣٣

صحابه پژوهی

- عقائد المسلمين النزيهة في الصحابة الكرام والأجوبة عن الأسئلة عن معاوية رضى الله عنه، ط. إصطنبول - ١٩٦٧م، ٢٠٥ ص. ٢٣٤
 - أبو هريرة رضى الله عنه ومكانته في علم الحديث، على طوق صاري، قيصري - ١٩٨٢م، ١٧٩ ص. ٢٣٥
 - سيدتنا عائشة رضى الله عنها محدثة، نوزاد عاشق، ط. إزمير - ١٩٨٧م، ٧٥ ص. ٢٣٦
 - عدالة الصحابة رضى الله عنهم، توحيد باقان، أرضروم - ١٩٩٣م، ١٨١ ص. ٢٣٧
 - الانتقادات الموجهة ضد الصحابة رضى الله عنهم، محمد أفندي أوغلو، إصطنبول - ١٩٩٨م، ٣٨٣ ص. ٢٣٨
 - الانتقادات على أبى هريرة رضى الله عنه، عثمان كولر، ط. إصطنبول - ٢٠٠١م، ١٦٨ ص. ٢٣٩

موضوعات متفرقه

227. Ali Kapar' Hz. Muhammed'in Musriklerle Munasebeti' Istanbul - 1987' İlim yay. 296 s.
 228. Abidin. Sonmez' Rasulullah'in Diplomatik Munasebetleri' Istanbul - 1987' Inkilap yay. 304 s.
 229. Fikret Karaman' Peygamber'in Tebliginde Usul ve İman Esaslari' Erzurum - 1993' Doktora'
 230. Osman Guner' Rasulullah'in Ehl - i Kitap'la Munasebetleri (Medine Donemi)' Samsun - 1995' baski: Ankara - 1997' 357s' Doktora'
 231. H. Resit Demirel' Devlet Yonetimi Ile Ilgili Hadislerin Degerlendirilmesi' Konya' Doktora'
 232. Abdullah Yildiz' Hadislerde Nifak Kavrami' ve Hz. Perygamber'in Munafiklara Karsi Tutumu' Kayseri' baski: Hz. Peygamber ve Gizli Dusmanlari: Munafiklar' Istanbul - 2000' 275s. Doktora'
 233. Mirza Tokpinar' Hadislere Gore Yahudi ve Hristiyanlara Uymak' Istanbul - 2003' İnsan yay. 155 s.
 234. Omer Nasuhi Bilmen' Ashab - i Kiram Hakkinda Musلمانların Nezih İtikadları' Hz. Muaviye Hakkında Suallere Cevaplar' Istanbul - 1967' Bilmen Bas. ve Yay. 205 s.
 235. Ali Toksari' Ebu Hureyre ve Hadis Ilmindeki Yeri' Kayseri - 1982' 179s. Ogretim Uyelligi Tezi'
 236. Nevzat Asik' Hz. Aise'nin Hadisciligi' Izmir - 1987' 75 s.
 237. Tevhit Bakan' Ashabin Adaleti' Erzurum - 1993' 181s' Doktora'
 238. Mehmet Efendioglu' Sahabeye Yoneltelen Tenkitler' Istanbul - 1998' 383s' Doktora'
 239. Osman Guner' Ebu Hureyre'ye Yonelik Elestiriler' Istanbul - 2001' İnsan yay. 168 s.

- قرشیه الخلفه: اول عصبية سياسية فى الاسلام، محمد سعید خطیب اوغلو، آنکارا - ۱۹۷۸م، مجله كلية الالهيات، عدد ۲۳، ۱۲۱ - ۲۱۳ص.
- المجتمع الإسلامى فى القرن الأول الهجرى، مجتبى أوغور، آنکارا - ۱۹۷۸م، ط. إصطنبول - ۱۹۸۰م، ۶۵ص. ۲۴۰
- الطب النبوى، محمود دنيز قوشلرى، بورصة - ۱۹۸۰م، ط. إصطنبول - ۱۹۸۱م، ۱۵۷ص. ۲۴۱
- تفسير نبينا للقرآن، سعاد بيلديریم، إصطنبول - ۱۹۸۳م، ۳۵۲ص. ۲۴۲
- الحواديث فى ضوء الأحاديث، صفوت سميح، ط. قونيا - ۱۹۸۵م، ۱۲۸ص. ۲۴۳
- حقيقة المعراج، سليمان ملا إبراهيم أوغلو، إصطنبول - ۱۹۹۱م، ۱۹۹ص. ۲۴۴
- المهديّة، عونى إلخان، ط. إصطنبول - ۱۹۹۴م، ۱۰۲ص. ۲۴۵
- مفهوم الدنيا فى الأحاديث، على جان طاتلى، إصطنبول - ۱۹۹۶م، ۲۸۰ص. ۲۴۶
- الطبابة المحافظة فى الأحاديث، أحمد طورخان أوغلو، إصطنبول - ۱۹۹۹م، ط. ۸۸ص. ۲۴۷
- أثر التعصب الأعمى وتحكم الرجل فى الروايات ضد المرأة، هدايت طوقسال، ط. آنکارا - ۲۰۰۰م، ۶۷ص. ۲۴۸
- المرأة فى الأفكار الجامدة المستندة إلى الروايات، على عثمان آتش، ط. إصطنبول - ۲۰۰۱م، ۴۰۰ص. ۲۴۹
- مسألة خلق المرأة دراسة منهجية فى حديث الضلع، جمال آغيرمان، ط. إصطنبول - ۲۰۰۱م، ۲۸۵ص. ۲۵۰
- عقوبة الرجم مع تحليل الآيات والأحاديث، يوسف ضياء كسكين، ط. إصطنبول - ۲۰۰۱م، ۳۶۷ص. ۲۵۱
- المرأة فى أربعين حديثا مع شرحها، زكريا كولر، ط. قونيا - ۱۹۹۷م، ۳۲۷ص. ۲۵۲

240. Muctaba Ugur, Hicri Birinci Asirda Islam Toplumu, Ankara - 1978, baski: Istanbul - 1980, 165 s. Doktora.
241. Mahmut Denizkuslari, Tibb - i Nebevi, Bursa - 1980, baski: Peygamberimiz ve Tip Istanbul - 1981, 157s. Doktora.
242. Suat Yildirim, Peygamberimizin Kur'an'ı Tefsiri, Istanbul - 1983, Kayihan yay. 352 s.
243. Saffet Semih, Hadislerin Isiginda Hadiseler, Konya - 1985, Damla Matb. 128 s.
244. Suleyman Mollaibrahimoglu, Mirac Gercegi, Istanbul - 1991, 199 s.
245. Avni Ilhan, Mehdilik, Istanbul - 1994, Beyan yay. 102 s.
246. Alican Tatli, Hadislerde Dunya kavrami, Istanbul - 1996, 280 s.
247. Ahmet Turhanoglu, Hadislerde Koruyucu Hekimlik, Istanbul - 1999, Ragbet yay. 88 s.
248. Hidayet Tuksal, Kadin Aleyhtari Rivayetlerde Ataerkil Gelenegin Etkileri, Ankara - 2000, Kitabiyat, 267s. Doktora.
249. Ali Osman Ates, Hadis Temelli Kalip Yargilarda Kadin, Istanbul - 2001, Beyan yay. 400 s.
250. Cemal Agirman, Kadinin Yaratilisi, Istanbul - 2001, Ragbet yay. 285 s.
251. Yusuf Ziya Keskin, Recm Cezasi, Ayet ve Hadis Tahlilleri, Istanbul - 2001, Beyan yay. 367 s.
252. Zekeriyya Guler, Kirk Hadiste Kadin, Konya - 1987, Uysal kit. 327 s.

- کتاب العلل و معرفة الرجال لأحمد بن حنبل، تحقیق: طلعت قوج بیغیت
وإسماعیل جراح أوغلو، ط. آنکارا، ۱۹۶۳ م. ۲۵۳.
- شرف أصحاب الحديث للخطیب البغدادی، تحقیق: محمد سعید خطیب أوغلو، ط.
آنکارا - ۱۹۷۱ م، ۲۴۰ ص. ۲۵۴.
- صفحات تطور أدب الحديث و "کتاب العلم" لأبی خيثمة زمير بن حرب
ومكانة هذا الكتاب وأهميته في التطور، صالح طوغ، إصطنبول - ۱۹۷۹ م،
(کلیة الآداب)، ط. إصطنبول - ۱۹۸۴ م، ۱۹۲ ص. ۲۵۵.
- الباهر في حکم النبى بالباطن والظاهر، تحقیق: محمد خیری قیرباش
أوغلو، ط. القاهرة - ۱۹۸۷ م، ۹۰ ص. ۲۵۶.
- "الإجابة لإيراد ما استدرکته عائشة على الصحابة"، تحقیق: بنیامین
أرول، ۳۲۶ ص. ۲۵۷.

ارزیابی پژوهش‌های حدیثی دوره جمهوری

اینک، به طور خاص، دوره‌های سه‌گانه حدیث پژوهی ترکیه و به طور عام پژوهش‌های
انج
یافته را ارزیابی می‌کنیم تا تمامی تلاش‌های علمی انجام شده در ترکیه در باره حدیث
بیش
روشن شود:

دوره نخست: دوره‌ای است که در آن رویکرد احیا و بررسی حدیث از منظرهای مختلف
غالب
زیرا در این دوره، حدیث پژوهان از یک سو به اثبات اصل وجود احادیث پرداختند و از
سوی دیگر
به بررسی حدیث از منظری علمی پرداختند که نگاه روش‌شناسی و رویکرد انتقادی در
آن غالب
داشت. هر چند آثار این دوره اندک بود، لکن شروع عالی و سنتی نیکو برای حدیث پژوهان
دوره ه
بعدی بود که با آنان هم روش و هم افق بودند. بعد از این که دارالفنون به هدف آموزش
عالی در رشته‌های مختلف (چون ادبیات، تربیت بدنی، حقوق و ...) افتتاح شد، جایگزین

253. Talat Kocyigit - Ismail Cerrahoglu, Ahmed b. Hanbel'in "Kitabu'l - Illel ve Ma'rifetu'r - Rical" Adli Eseri, Ankara - 1963.

254. M. S. Hatiboglu, el - Hatib el - Bagdadi'nin "Serefu Ashabi'l - Hadis" Adli Eseri, Ankara - 1971, 240 s.

255. Salih Tug, Hadis Edebiyatının Gelisim Safhaları ve Ebû Hayseme Zuheyr b. Harb'in "Kitabu'l - Ilm"inin Bu Gelisimedeki Yeri ve Onemi, baski: Zuheyr b. Harb ve "Kitabu'l - Ilm" Adli Eseri, Istanbul - 1984, 192 s. Profosorluk takdim tezi.

256. M. Hayri Kirbasoglu, Suyuti'nin "el - Bâhir fi Hukmi'n - Nebiyyi (s) bi'l - Bâtılı ve'z - Zâhir" Adli Eseri, 1987 - Kahire, 90s.

257. Buniyamin Erul, Zerkesi'nin "el - İcâbe" Adli Eseri, baskıda, 326s. Beyrut - M. Risale

مدرس ساداتی
و مؤسسات تقلیدی (از دانشگاه‌های غربی) گردید. سپس عنوان دانشکده الهیات را به خود
گرفت
که تأثیرپذیری از روش‌های علمی غربی در آن به وضوح دیده می‌شد. از همین رو،
اساتادان
دانشکده الهیات رویکرد علمی را روشی برای تحقیقات خود اتخاذ کردند. روش مذکور بر
نقد

و داده‌های تاریخی اعتماد داشت که جریان روشنفکری دانشگاهی غرب با تمام وجود بدان
آمیخته بود. وقتی خوب بنگریم، می‌بینیم که درس حدیث به تاریخ حدیث تغییر می‌یابد و
جایگزین عنوان «حدیث شریف» می‌شود. شاید این عنوان برای اولین بار بود که در
فرهنگ مسلمانان مطرح می‌شد و به همین سان روزه‌ای جدید برای محققان حدیث بود.
مناقشه‌ای که میان اسماعیل حقی و میرلی و شیخ صفوت أفندی در باره صحت احادیث
أخلاق و تصوف روی داد، از این نمونه‌هاست که خود چندین سال استمرار داشت. این
مناظره، در حقیقت، چیزی نیست جز تفاوت دو رویکرد سنتی و جدید در بررسی وثاقت
تاریخی حدیث که در این مناقشه نمود یافت و در زمان خودش بر مسأله حدیث و مصادر
آن در دوره نخست تأثیر گذاشت. کتاب «ترجمه مختصر صحیح البخاری» التجرید
الصریح» و شرحه و مقدمه طولانی آن در باب اصول حدیث، هر یک شواهد روشن
دیگری بر ارزیابی پیشینه حدیث پژوهی و سطح توان علمی ما در این دوره است.

دوره دوم: این دوره یک فاصله زمانی برای انجام پژوهش‌های بنیادی حدیثی و تدوین
مطالعات رسمی - دانشگاهی در باره حدیث به شمار می‌آید؛ از این روست که دوره دوم
برآیند طبیعی تلاش‌های بزرگی است که در دوره نخست در حدیث‌پژوهی آغاز شده بود.
بدون تردید، مهم‌ترین و مشهورترین نتایج حدیث‌پژوهی دوره دوم رساله دکتری است که
استاد فواد سزگین آن را با عنوان «دراسات حول مصادر البخاری» در آنکارا به
سال ۱۹۵۶م، نگاشت. این رساله از این حیث اهمیت دارد که چگونگی برخورد با مصادر
حدیث را برای ما ارائه می‌کند. پژوهش سزگین تنها از جهت بررسی بحث نقل شفاهی
حدیث اهمیت ندارد، بلکه افزون بر آن در زمینه‌های تصنیف و کتابت حدیث و
روش‌شناسی بخاری در تدوین و تصنیف حدیث نیز حایز اهمیت است. به همین سان در
مسأله تدوین و تصنیف حدیث در قرن اول و دوم هجری مهم است و بالاتر از آن ابعاد
مختلف تاریخ حدیث را بررسی می‌کند. این اثر در زمان خودش بعضی از اشکالات
مستشرقان در باره تاریخ حدیث در قرن‌های نخست را پاسخ گفت.

از دیگر شخصیت‌های حدیثی برجسته این دوره، مرحوم استاد طیب اوکیچ است. وی
دانشمندی بوسنیایی بود که در غرب بزرگ شده بود و دارای پیشینه‌ای در علوم اسلامی
سنتی - کلاسیک و اندوخته‌های علمی از غرب در مطالعات روش‌شناسی بود. وی مواد
درسی حدیث، تفسیر، و فقه را در دانشکده الهیات دانشگاه آنکارا پایه‌گذاری کرد و زیر
نظر ایشان دانشجویان کوشا و توانایی رشد یافتند. تأثیر مهم استاد اوکیچ - کسی که پایه
اصولی فعالیت‌های حدیثی در ترکیه به شمار می‌آید - از طریق دو دستیاری بود که وی آندو
را به نیکی تربیت کرده بود:

یکی. استاد طلعت قوجیغیت؛ کسی که پایه‌های دانش حدیث با رویکرد سنتی و کلاسیک را پایه‌گذاری کرد و برای نوآموزان مباحثی چون اصول الحدیث، تاریخ الحدیث، مصطلحات الحدیث... را تدوین کرد.

دو. استاد محمد سعید خطیب اوغلو، که رساله دکتری خود را در موضوع اندیشه انتقادی اسلامی و نقد حدیث با عنوان «فكرة النقد الإسلامی ونقد الحدیث» تألیف نمود و با تدوین رساله دیگری با عنوان «علاقة الحدیث بالأحداث السیاسیة والاجتماعیة من وفاة النبی إلى نهاية خلافة الأمویین» به درجه دانشجویی دست یافت. تالیفات مذکور که تلاش می‌کند آثار نقد در فرهنگ اسلامی را در چارچوب یاد شده رصد کند - با خودش اصول حدیث پژوهی رسمی را نیز به همراه دارد.

هر دو نویسنده یاد شده بر ضرورت رصد ارتباط احادیث با حوادث تمرکز دارند و مستمر به رعایت نقد مصادر روایی دقت نظر دارند. تأثیر استادان یاد شده در حدیث پژوهان چهل سال اخیر پیداست؛ توجه دو استاد نخست به سنت‌گرایی و توجه استادان بعدی به نقد و به روز رسانی مطالعات حدیث نمود یافته است.

اولین چیزی که در پایان نامه‌های دکتری - که استادان یاد شده آنها را راهنمایی کردند - قابل توجه می‌نماید پرداختن به مبادی علوم حدیث در آنهاست. رساله‌های مذکور بر منابع و مصادر اصلی در چارچوب شیوه‌های روش‌شناسی و اصول پژوهش اعتماد کرده‌اند. با این حال، ماهیت این پژوهش‌ها از نقل، تصویر، تصنیف و تثبیت آنچه که معروف است، تجاوز نمی‌کنند در نتیجه دانشجویان یا مدافع هستند یا هنوز در مرحله پرس و جو هستند.

دوره سوم: فعالیت‌های حدیثی این دوره، افزون بر آنچه پیش‌تر یاد شد، به دقت، موضوع محوری و روش‌مندی تمایز دارند. ویژگی اساسی که این دوره را از دیگر دوره‌ها متمایز می‌سازد، موضوع سیرشناسی حضرت محمد، فهم حدیث و سنت نبوی به گونه‌ای صحیح، به همراه حدیث مطابق موازین و قواعد نقد است. همچنین، در این دوره بررسی شیوه‌ها و روش‌های ساخت ثبوت و دلالت حدیث نیز مورد توجه است. اسلوب حاکم بر فعالیت‌های این دوره به طور عمومی،

موضوع محوری، اصالت‌گرایی، بی‌طرفی، رویکرد انتقادی، روحیه مناقشه و پرسشگری است. در این دوره از اسلوب‌های پژوهشی رایج در غرب استفاده شد، مفهوم مصادر روایی و چگونگی استفاده از آنها نزد پژوهش‌گران تغییر یافت و تا جایی که امکان داشت

به مصادر و مراجع کهن‌تر اعتماد شد. به سخن دیگر، در این دوره مصادر و مراجع موثق و معتمد کلاسیک اعتبار یافتند. به طور خاص، در این میان تمامی پژوهش‌های و فعالیت‌هایی را که دانشکده الهیات دانشگاه آنکار آنها را متولی بود، دارای ویژگی‌های مذکور هستند. در این دوره تأثیر پژوهش‌های حدیثی انجام شده در جهان عرب، کاهش می‌یابد و در مقابل آن کتاب‌های تخصصی مستقل تالیف می‌شوند. معتقد هستم که ترجمه برخی از این آثار به زبان‌های عربی و انگلیسی هر چه زودتر بسیار ضروری است تا این پژوهش‌ها از مرزهای ترکیه فراتر رفته و افق‌های تازه‌ای را برای مباحث انتقادی تخصصی و مفید در جهان اسلام فراهم سازد و وقتی به طور عمومی به این آثار توجه می‌کنیم کاستی‌های را در این موارد می‌بینیم:

ارتب
حدیث با زبان و لغت، تحقیق احادیث، اسناد و تخریج. به نظر من شاید مهم‌ترین آنها بحث لغت

و زبان باشد؛ زیرا زبان عربی، زبان مادری پژوهش‌گران نیست و طبیعی است که چنین کاستی‌ها در کار آنان ظهور نماید. اما در باره تخریج و اسناد هر چند این گونه نیست که اصلاً به آن

نپرداخته باشند، لکن آن گونه که شایسته و به سان اهمیتی که در پژوهش‌های عربی دارند، به آن دو پرداخته نشده است. در عین حال، نشاط و استمرار فعالیت‌های حدیثی در ترکیه بر غربالگری متن و نقد آن تمرکز پیدا می‌کند.

امتیازات

- غلبه بررسی‌های متن‌شناسی و محتواپژوهی؛
- استفاده از آثار قدیم و جدید؛
- رصد مسائل نوآمد در جهان اسلام و دنیای غرب؛
- عدم اکتفا به آرای اهل الحدیث و بهره‌وری از دیدگاه‌های اصولیان و دیگر مذاهب اسلامی؛
- فضای مناسب برای گفتگو در مسائل اختلافی با آزادی کامل در ارائه نظر؛
- امکان ارائه نتایج فهم حدیث و روش‌شناسی آن؛
- تعدد آرا و رویکردها اعم از سنتی، جدید، انتقادی و غیره.

کاستی‌ها

- مشکل نگارش و نشر آثار به زبان عربی به دلیل عدم آشنایی کافی محققان با آن؛
- پژوهش‌های انجام شده در مرحله تطور بوده و از این رو، برخی از آنها سطحی بوده و رضایت بخش نیستند؛
- بیشترین پژوهش‌ها متناسب با جامعه ترکیه بوده و از این رو، از آن تجاوز نکرده‌اند؛
- تضارب آرا در آثار: این کاستی معلول بر می‌گردد به این که پژوهش‌ها در مرحله بحث و مناقشه هستند؛

- تا اینجا از پایان نامه‌های کارشناسی ارشد، مقالات ارائه شده به کنگره ها و همایش‌ها، متون ترجمه شده از کتاب‌ها و مقالات منتشره در مجلات، گزیده‌های آثار حدیثی و بحث‌های گوناگون مرتبط در باره قرآن، حدیث و سنت سخن نگفتیم. اینک مختصری در باره آنها نیز اشاراتی می‌کنیم:

پایان نامه‌های کارشناسی ارشد

- موسی جار الله بکیف، *حیاته و أفکاره و آثاره*، محمد کورمز، آنکارا - ۱۹۸۹م، ط. آنکارا - ۱۹۹۴م، ۲۲۸ص.
- محمد زاهد الکوثری، *حیاته و أفکاره و آثاره و عمله فی الحدیث*، محمد امین اوزافشار، آنکارا - ۱۹۸۹م، ۲۴۱ص.
- منشأ البلیوغرافیا الحدیثیة وتطوره (من القرن الأول إلى القرن الخامس)، زکریا کولر، قونیا - ۱۹۸۸م، ۱۹۰ص.
- البلیوغرافیا الحدیثیة وتطوره، (من القرن السابع إلى الحادی عشر)، محمود یشیل، قونیا - ۱۹۸۹م، ۱۷۱ص.
- الصحابة غیر العرب، محمد أفندی اوغلو، إصطنبول - ۱۹۹۱م.
- البحوث فی علوم الحدیث فی عهد الجمهوریة التركیة، یاووز أونال، صامصون - ۱۹۹۲م، ط. صامصون - ۱۹۹۷م، ۲۵۵ص.
- روایات أم حبیبیة، اینور اوزال آر، ط. إصطنبول - ۱۹۹۰م، ۱۱۱ص.
- التعصب المذهبی فی الجرح والتعدیل، صبری قیزیلقایا، آنکارا - ۲۰۰۰م.

کنگره‌های حدیثی

در ترکیه نزدیک به بیست کنگره در موضوع حدیث و سنت برگزار شده است و مجموعه آثار آن به شکل کتاب منتشر شده است. شایان ذکر است که در ترکیه چهارده سال است که سالانه در

هفته میلاد رسول اکرم این جلسات برگزار می‌شود. از هشت سال پیش حدیث پژوهان جوان در تعطیلات تابستانی به مدت دو روز در همایش حدیثی دور هم جمع می‌شوند. برخی از کنگره‌های برگزار شده عبارت‌اند از:

- الندوة العالمیة الأولى عن الدراسات الإسلامیة؛ إزمیر - ۱۹۸۵م.
- ندوة عن الإمام البخاری؛ قیصری - ۱۹۸۷م.
- ندوة الحدیث؛ أمسه، و یومه، و غده؛ صامصون - ۱۹۹۳م؛ وطبع عام ۱۹۹۴م.
- ندوة عن بدر الدین العینی؛ عین تاب - ۱۹۹۳م.
- ندوة مکانة السنة فی الدین؛ إصطنبول - ۱۹۹۵م؛ وطبع عام ۱۹۹۷م.
- ندوة فی فهم الحدیث والسنة؛ آنکارا - ۲۰۰۱م؛ وطبع عام ۲۰۰۳م.
- ندوة عن المشکلات فی فهم النصوص؛ آنکارا - ۲۰۰۳م.
- ندوة فی فهم السنة؛ بورصة - ۲۰۰۳م.

مجلات

مجلات تخصصی متعددی از دانشکده الهیات ترکیه منتشر می‌شود. بعضی از این مجلات به صورت فصلنامه به انتشار پژوهش‌های اعضای هیئت علمی دانشکده‌های الهیات اختصاص دارند. برخی از آنها عبارت‌اند از:

- الدراسات الإسلامية،
- اسلامیات،
- دراسة الإسلام،
- الدراسات الدينية،
- التصوف،
- المعرفة،
- الديوان،
- المجلة العلمية للديانة،
- البحوث الحديثية.

مجلات به صورت فصلنامه منتشر می‌شوند و اکثر آنها در سال چهار شماره نشر می‌یابد و برخی سه شماره و برخی دیگر دو شماره. همه مجلات دارای هیئت داوران بوده و مقاله‌ای در آن منتشر نمی‌شود، مگر این که سه نفر از داوران آن را تایید کرده باشند و خلاصه‌ای از هر مقاله به زبان انگلیسی نیز در مجله منتشر می‌شود. برخی از مقالات نشر یافته در این مجلات بسیار ارزشمند و شایسته ترجمه به زبان عربی هستند. اینک برخی از آنها را معرفی می‌کنیم:

- تقویم و ردود علی أعمال الحديث فی الغرب؛ به قلم ا.د. سعید خطیب أوغلو، الندوة العالمية الأولى عن الدراسات الإسلامية، İzmir - ۱۹۸۵ م.
- نقد العلماء المسلمين لصحیح البخاری ومسلم (بالعربية)؛ به قلم ا.د. محمد سعید خطیب أوغلو، مجلة الدراسات الإسلامية، العدد الخاص بالحديث والسنة، ۱۹۹۷ م.
- تصرفات الرواة فی متون المرویات (بالعربية)؛ به قلم د. بنیامین أروول، مجلة كلية الإلهیات - جامعة أنکار.
- نقد حديث "الجيش الذي يخسف به" أو "التاريخ الذي كُتب على لسان الرسول"؛ به قلم ا.د. إسماعیل حقی أونال، مجلة "إسلامیات".
- سلطة المصادر فی علم الرواية، الجامع الصحیح للإمام مسلم؛ د. محمد أمين أوز أفشار، مجلة كلية الإلهیات - جامعة أنکار.
- حول الدافع الرئيس للمستشرقين الكلاسيكيين لدراسة الحديث؛ محمد كورماز، مجلة "إسلامیات".
- مراحل اكتساب البخاری مكانته؛ بقلم د. كامل جاقين، مجلة الدراسات الإسلامية، العدد الخاص بالحديث والسنة، ۱۹۹۷ م.

پیشنهادها

تنظیم همایش‌های سنت‌شناسی و سیره پژوهی به طور جداگانه.

پرداختن به موضوعی واحد و معین و پرهیز از پرداختن به موضوعات مختلف؛ برای نمونه بررسی معضل روشناسی، نگارش تاریخ حدیث، مسائل فرار روی حدیث، فهم السنة، ارتباط وحی و سنت و

برگزاری همایش‌های حدیثی در موسم حج

ترک تعصب مذهبی و روی آوری به تعاون و تقارب میان مذاهب اسلامی مطابق انصاف و معیارهای علمی.

- تقویت روابط علمی، فرهنگی و پژوهشی میان اهل سنت و اهل بیت.

- تشویق برای انجام پژوهش‌های جدید در باره مصادر حدیثی شیعه و سنی.

- تلاش برای انجام پژوهش‌های مشترک میان شیعه و سنی در موضوعات و اهداف مشترک طرفین همانند کنگره ها، همایش‌ها و انتشار کتاب‌ها و پروژهای علمی.

- تبادل فرهنگی، علمی و اطلاع رسانی میان دو مذهب و دو کشور همسایه ایران و ترکیه. ترجمه برخی از آثار علمی به زبان‌های فارسی و ترکی.

کتابنامه

- بلیوغرافیا البحوث و رسائل الدكتوراه فی الحدیث الشریف و علومه فی کلیات الإلهیات جامعات ترکیا، (۱۹۲۰ - ۱۹۹۲م) ل (یاووز أونال)، ترجمه: محمد صادق الحامدی، مجلة علام الكتب، مج ۲۲، ع ۱ - ۲ (رجب / شعبان - رمضان/شوال ۱۴۲۱ق)، ص ۱۴۲ - ۱۶۷، الرياض.

- رسائل الماجستير والدكتوراه فی الموضوعات الإسلامية التي قدمت فی الجامعات التركية فی الفترة، ۱۹۸۲ - ۱۹۹۲م، مجلة الحکمة، إعداد: مرکز البلقان للدراسات والأبحاث العلمية، العدد السابع، جمادی الثانية ۱۴۱۶ق، ص ۳۴۵ - ۳۷۰، والعدد التاسع، صفر ۱۴۱۷، ص ۲۰۸ - ۳۰۲. بریطانیا - لیدر.

- Cakan Ismail Lufi, Hadis Edebiyati, Cesitleri, Ozellikleri, Faydalanma Usulleri, s.271 - 279, Istanbul - 1985, MUIFYay.

- Er Hamit, Darulfunun Ilahiyat Fakultesi Mecmuasi Maddesi, DIA, VIII. 526 - 257.

- Ozafsar Mehmet Emin, Hadisin Neligi Sorunu ve Akademik Hadiscilik, Islamiyat Dergisi, cilt: 3, say: 14 Ocak - Mart 2000. s. 44 - 46.

- Yavuz Unal, Cumhuriyet Turkiyesi Hadis Calismalari 1920 - 1997, samsun - 1997, Etud Yayinlari.